

**JAMHURI YA MUUNGANO WA TANZANIA
BUNGE LA TANZANIA**

KAMATI YA KUDUMU YA BUNGE YA HESABU ZA SERIKALI (PAC)

**TAARIFA YA MWAKA YA SHUGHULI ZA KAMATI KWA KIPINDI CHA FEBRUARI 2022
HADI FEBRUARI 2023**

(Inatolewa chini ya Kanuni ya 136 (15) ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Juni, 2020)

Idara ya Kamati za Bunge

S.L.P. 941

DODOMA

7 FEBRUARI, 2023

IKISIRI

Ibara ya 63 (2) ya katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania ya Mwaka 1977 imeipa Bunge madaraka kwa niaba ya wananchi kuisimamia na kuishauri Serikali ya Jamhuri ya Muungano na vyombo vyake vyote katika utekelezaji wa majukumu yake. Jicho la Bunge katika kushugulikia maeneo yenye matumizi mabaya ya fedha za umma katika wizara za Serikali na mashirika ya umma ni Kamati ya Hesabu za Serikali (PAC). Majukumu ya PAC yameainishwa katika Nyongeza ya Nane ya Kanuni za Kudumu za Bunge Toleo la Juni, 2020 ambapo msingi wa utekelezaji wa majukumu hayo ni Taarifa za Ukaguzi za Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali (CAG).

Msingi wa Taarifa hii ni kutekeleza masharti ya Kanuni ya 136 (15) ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Juni, 2020. Kwa msingi huo, Taarifa imechambua kwa kina utekelezaji wa shughuli za Kamati kwa kuzingatia majukumu yake ya Kikanuni katika kipindi cha kuanzia Februari 2022 hadi Februari 2023.

Katika kipindi hiki, Kamati ilipitia na kuchambua Taarifa za Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali kwa Hesabu za Serikali Kuu na Mashirika ya Umma kwa Mwaka wa Fedha unaoishia tarehe 30 Juni, 2021. Baada ya uchambuzi wa Taarifa za Fedha (financial audit reports), Kamati ilitoa Taarifa yake hapa Bungeni mapema mwezi Novemba, 2022 ambapo ilijadiliwa kikamilifu.

Vilevile, Kamati imefanya uchambuzi katika Taarifa za ukaguzi wa kiufundi, ukaguzi wa kina na ukaguzi wa ufanisi. Baadhi ya masuala yaliyobainika kuwa na changamoto katika matumizi ya fedha za umma ni pamoja na dosari katika usimamizi wa Mifuko ya Uwezeshaji Wananchi Kiuchumi ambapo kumbainika uwepo wa mikopo chechefu ya jumla ya **Shilingi Bilioni 50.4** na kiasi cha **Shilingi Bilioni 72.2** kutotolewa kwa walengwa. Aidha, Taarifa imebainisha mapungufu katika usimamizi wa miradi ya ujenzi inayotekelezwa kwa fedha za mikopo ambapo Serikali ilidaiwa na wakandarasi riba ya **Shilingi Milioni 5,390** kutokana na kucheleweshwa kwa malipo.

Kwa upande wa ukaguzi wa kiufundi, Kamati imefanya uchambuzi wa kina na kuangalia iwapo kuna thamani ya fedha za umma katika utekelezaji wa miradi mbalimbali ya maendeleo. Kwa muktadha huo, maeneo yaliyobainika kuwa na mapungufu ni pamoja na dosari za kiusimamizi katika miradi teule ya usambazaji wa maji, mapungufu katika mchakato wa ujenzi wa mradi wa daraja la Kigongo Busisi – Mwanza, muingiliano wa kimajukumu kati ya TAA na TANROADS katika miradi ya ujenzi, ukarabati na uboreshaji wa

viwanja 12 vya ndege na kutozingatiwa ipasavyo kwa Sheria ya Manunuzi ya Umma katika ujenzi wa miradi ya skimu za umwagiliaji hali iliyosababisha ongezeko la gharama za miradi husika.

Kamati imetoa mapendekezo kadhaa ikiwa ni pamoja na kuishauri Serikali kuhakikisha inafanya usanifu wa kina kabla ya kuanza utekelezaji wa miradi ya maendeleo na kuhakikisha miradi hiyo inakamilika kwa wakati. Kamati imependekeza kuwa, Serikali ifanye malipo kwa wakandarasi kwa wakati ili kuepusha hasara ambayo Taifa linapata kutokana na ulipaji wa riba. Aidha, kwa ajili ya kuhakikisha kunakuwa na usimamizi mzuri wa matumizi ya fedha za umma, Serikali ihakikishe inawasilisha kwa CAG taarifa ya kila robo mwaka ya utekelezaji wa mapendekezo yaliyotolewa na CAG katika taarifa za ukaguzi wa usanifu na kiufundi kwa ajili ya ufuatiliaji na uhakiki.

YALIYOMO

IKISIRI.....	i
YALIYOMO.....	iii
SEHEMU YA KWANZA	1
1.0 MAELEZO YA JUMLA.....	1
1.1 Utangulizi	1
1.2 Majukumu ya Kamati	1
1.3 Miongozo Iliyotumika na Namna Kamati Ilivyotekeleza Majukumu yake.....	2
SEHEMU YA PILI.....	3
2.0 UCHAMBUZI WA MATOKEO YA UTEKELEZAJI	3
2.1 Maelezo ya Jumla Kuhusu Uchambuzi	3
2.2 Uchambuzi wa Taarifa za Hesabu Zilizokaguliwa za Serikali Kuu, Mashirika ya Umma na Kaguzi Nyinginezo kwa Mwaka wa Fedha Unaoishia Tarehe 30 Juni, 2021	4
2.3 Matokeo ya Uchambuzi wa Taarifa za Kaguzi za Kiufundi, Kaguzi za Kina na Kaguzi za Ufanisi	6
2.3.1 Uchambuzi wa Taarifa ya Ukaguzi wa Ufanisi wa Usimamizi wa Mifuko ya Uwezeshaji Wananchi Kiuchumi	8
2.3.2 Uchambuzi wa Taarifa ya Ukaguzi wa Ufanisi Katika Usimamizi wa Miradi ya Ujenzi Inayotekelezwa kwa Fedha za Mikopo	12
2.3.3 Uchambuzi wa Taarifa ya Ukaguzi wa Kiufundi Kuhusu Usanifu na Usimamizi wa Miradi Teule ya Usambazaji wa Maji	16
2.3.4 Uchambuzi wa Taarifa ya Ukaguzi wa Kiufundi Katika Usimamizi wa Ujenzi wa Mradi wa Daraja la Kigongo Busisi – Mwanza	18
2.3.5 Uchambuzi wa Taarifa ya Ukaguzi wa Kina wa Ujenzi, Ukarabati na Uboreshaji wa Viwanja 12 vya Ndege hapa Nchini	21
2.3.6 Taarifa ya Ukaguzi wa Kiufundi Katika Ujenzi wa Hospitali za Rufaa za Mikoa na Kanda.....	25
2.3.7 Uchambuzi wa Taarifa ya Ukaguzi wa Kiufundi Katika Ujenzi wa Miradi ya Umwagiliaji.....	27
2.3.8 Uchambuzi wa Taarifa ya Ukaguzi wa Kiufundi wa Mradi wa Umeme wa Maporomoko ya Maji ya Mto Rusumo	32
2.3.9 Uchambuzi wa Taarifa ya Ukaguzi wa Ufanisi Katika Uendelezaji na Utangazaji wa Sekta ya Utalii Nchini	34
2.4 Ufuatiliaji wa Maazimio ya Bunge Yanayotokana na Taarifa ya Mwaka ya Kamati Iliyowasilishwa Bungeni Februari 2022	37
2.5 Ziara za Ukaguzi wa Miradi ya Maendeleo Ili Kutathmini Thamani ya Fedha Iliyotumika.....	39
2.6 Mafunzo na Semina za Kuwajengea Uwezo Wajumbe	46
SEHEMU YA TATU	48
3.0 MAONI NA MAPENDEKEZO	48
3.1 Maelezo ya Jumla	48
3.2 Maoni	48
3.3 Mapendekezo	48
3.3.1 Ukaguzi wa Ufanisi Kwenye Usimamizi wa Mifuko ya Uwezeshaji Wananchi Kiuchumi.....	49
3.3.2 Riba Zinazotokana na Kuchelewesha Malipo ya Wakandarasi na Washauri wa Miradi Pamoja na Kuchelewa Kutoa Misamaha Stahiki wa Kodi ya VAT	50
3.3.3 Mapungufu Katika Usimamizi wa Miradi ya Maendeleo Inayofadhiliwa Kupitia Fedha za Mikopo	50

3.3.4	Hasara Zinazotokana na Muingiliano wa Kimajukumu Kati ya TAA na TANROADS	51
3.3.5	Kutoanza Ukarabati wa Kituo cha Umeme cha Hale Tangu kusainiwa Mkataba wa Mkopo Tarehe 11 Julai, 2013 Hivyo Kusababisha Hasara ya Shilingi 772,156,800	51
3.3.6	Mapungufu Katika Usimamizi wa Mikataba na Ongezeko la Gharama za Miradi	52
3.3.7	Utekelezaji wa Mapendekezo ya Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali Kuhusu Kaguzi za Kiufundi, Kaguzi za Kina na Kaguzi za Ufanisi	53
SEHEMU YA NNE		54
4.0	HITIMISHO.....	54
4.1	Shukurani	54
4.2	Hoja	55

SEHEMU YA KWANZA

1.0 MAELEZO YA JUMLA

1.1 Utangulizi

Mheshimiwa Spika, Awali ya yote napenda kutoa shukurani zangu za dhati kwa Mwenyezi Mungu kwa kutujalia zawadi ya uhai hivyo kuwa na fursa ya kukutana hapa leo hii.

Mheshimiwa Spika, Kwa mujibu wa Kanuni ya 136 (15) ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Juni, 2020, naomba kuwasilisha Taarifa ya Mwaka ya Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Hesabu za Serikali (PAC), kuhusu shughuli zilizotekelezwa kwa kipindi cha kuanzia Februari 2022 hadi Februari 2023 na kuliomba Bunge lako Tukufu liipokee na kuijadili inavyostahili.

Mheshimiwa Spika, Maelezo ya kina na ufafanuzi wa shughuli zilizotekelezwa na Kamati kwa kipindi chote hicho yamefafanuliwa katika sehemu ya pili ya taarifa hii.

1.2 Majukumu ya Kamati

Mheshimiwa Spika, Shughuli za Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Hesabu za Serikali zilizingatia majukumu yake yaliyoainishwa katika Kifungu cha 14 cha Nyongeza ya Nane ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Juni, 2020. Majukumu hayo ni: -

- a) Kushughulikia maeneo yenye matumizi mabaya ya fedha za umma katika wizara za Serikali na mashirika ya umma yaliyoainishwa katika Taarifa ya Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali;
- b) Kufuatilia utekelezaji wa mapendekezo yaliyokwisha tolewa na Kamati ili kuondoa matatizo yaliyobainika kwa mujibu wa kanuni hii; na
- c) Kutoa mapendekezo na ushauri kwa wizara za Serikali na mashirika ya umma kuhusu matumizi mazuri ya fedha za umma ili kupunguza matumizi mabaya ya fedha za umma.

Mheshimiwa Spika, Msingi wa majukumu hayo unatokana na Taarifa ya hesabu zilizokaguliwa za Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali (CAG) kama ilivyobainishwa katika Kifungu cha 16 cha Nyongeza ya Nane ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Juni, 2020.

1.3 Miongozo Iliyotumika na Namna Kamati Ilivyotekeleza Majukumu yake
Mheshimiwa Spika, Katika kutekeleza majukumu yake, Kamati ilifanya rejea ya kina katika nyaraka zifuatazo: -

- a) Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, 1977;
- b) Taarifa za Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali (2020/21);
- c) Taarifa za kaguzi mahsusi (*individual audit report*) za mafungu ya Serikali Kuu na Mashirika ya Umma;
- d) Barua za upungufu uliobanishwa na ukaguzi (*management letter*) za mafungu mahususi;
- e) Sheria ya Ukaguzi wa Umma, 2008; Sura 418;
- f) Sheria ya Usimamizi wa Fedha za Umma, Sura 348;
- g) Sheria ya Bajeti; Sura 439;
- h) Sheria ya Msajili wa Hazina; Sura 370;
- i) Sheria ya Manunuzi ya Umma; Sura 410;
- j) Sheria ya Usajili wa Wahasibu na Wakaguzi wa Hesabu, Sura 286;
- k) Sheria ya Kinga, Madaraka na Haki za Bunge, Sura 296; na
- l) Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Juni, 2020.

Mheshimiwa Spika, Katika kutekeleza majukumu yake, Kamati ilitumia mbinu zifuatazo: -

- a) Kupokea, kuchambua na kujadili maelezo mafupi "*briefs*" za CAG kuhusu hoja za ukaguzi za mafungu husika;
- b) Mahojiano na Maafisa Masuuli kuhusu hoja za ukaguzi;
- c) Uchambuzi wa kina wa taarifa za ukaguzi za mafungu mahususi;
- d) Ziara za ukaguzi wa ufanisi katika miradi ya maendeleo;
- e) Semina kuhusu majukumu ya Kamati; na
- f) Tafiti mbalimbali kuhusu masuala ya usimamizi wa fedha za umma.

SEHEMU YA PILI

2.0 UCHAMBUZI WA MATOKEO YA UTEKELEZAJI

2.1 Maelezo ya Jumla Kuhusu Uchambuzi

Mheshimiwa Spika, Kwa kipindi cha Februari 2022 hadi Februari 2023, Kamati ilijielekeza kutekeleza majukumu yake yaliyofafanuliwa katika Nyongeza ya Nane ya Kanuni za Kudumu za Bunge Toleo la Juni, 2020. Katika kutekeleza majukumu yake, Kamati ilijielekeza katika kubainisha namna taasisi za Serikali ziliziyotumia fedha za umma katika utekelezaji wa majukumu mbalimbali.

Mheshimiwa Spika, Kwa kutumia Taarifa za Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali kwa Hesabu zilizokaguliwa za Serikali Kuu na mashirika ya umma kwa mwaka wa fedha unaoishia tarehe 30 Juni, 2021, Kamati iliweza kutambua maeneo ambayo yana matumizi mabaya ya fedha za umma na kisha kutoa ushauri wa namna ya kushughulikia ubadhirifu uliobainika.

Mheshimiwa Spika, Maeneo yenye matumizi mabaya ya fedha za umma yalibainika kupitia uchambuzi wa Taarifa za Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali, ziara za ukaguzi wa miradi ya maendeleo ili kutathmini thamani halisi ya fedha iliyotumika na ufuatiliaji wa mapendekezo ya Kamati ambayo yalikuwa yakitolewa ili kushughulikia maeneo yenye matumizi mabaya ya fedha za umma.

Mheshimiwa Spika, Katika kuwawezesha Waheshimiwa Wajumbe wa Kamati kutimiza majukumu yao kwa weledi na ufanisi, njia mbalimbali za kuwajengea uwezo zilifanyika ikiwa ni pamoja na semina na mafunzo.

Mheshimiwa Spika, Kwa maelezo ya kina, shughuli zilizotekelezwa na Kamati katika kipindi tunachokitolea taarifa ni kama ifuatavyo: -

2.2 Uchambuzi wa Taarifa za Hesabu Zilizokaguliwa za Serikali Kuu, Mashirika ya Umma na Kaguzi Nyinginezo kwa Mwaka wa Fedha Unaoishia Tarehe 30 Juni, 2021

Mheshimiwa Spika, Katika kipindi cha Februari 2022 hadi Februari 2023, Kamati ilipitia na kuchambua Taarifa za Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali kuhusu ukaguzi wa hesabu (financial audit) za serikali kuu, mashirika ya umma na baadhi ya kaguzi za ufanisi (performance audit) kwa mwaka wa fedha ulioishia tarehe 30 Juni, 2021.

Mheshimiwa Spika, Kwa mwaka wa fedha 2020/2021, Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali kwa kuzingatia masharti ya Ibara ya 143¹ ya Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, 1977, alikamilisha kaguzi na kutoa hati za ukaguzi kwa jumla ya Taasisi 331 za Serikali Kuu ikijumuisha Wizara na Idara zinazojitegemea, Wakala, Mifuko Maalum, Sekretarieti za Mikoa, Vyama vya Siasa na Bodi za Mabonde ya Maji. Aidha, ukaguzi ulifanyika kwa Mamlaka ya Mapato Tanzania (TRA), Hesabu Jumuiifu za Taifa (consolidated accounts), ukaguzi wa Malipo Tarajali ya Pensheni, Hospitali za Rufaa na Kaguzi Maalumu.

Mheshimiwa Spika, Kwa kipindi cha mwaka 2020/2021 Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali alikagua na kutoa taarifa za jumla ya Mashirika ya Umma 200 ikilinganishwa na Mashirika ya Umma 165 yaliyokaguliwa kwa mwaka 2019/2020. Vilevile Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali alikamilisha Kaguzi za Ufanisi 12 ambapo taarifa hizo ziliwasilishwa mbele ya Kamati na kujadiliwa ipasavyo.

Mheshimiwa Spika, Katika ngazi ya Kamati, Kamati ilifanikiwa kuchambua na kujadili taarifa ya hesabu zilizokaguliwa za mafungu 12 ya serikali kuu, mashirika ya umma 21, wakala za serikali 2, kaguzi maalumu 4, mabonde ya maji 2 na kaguzi za ufanisi 4. Shughuli hii ilifanyika kwa kupitia taarifa za ukaguzi za mafungu husika (individual audit report) pamoja na mahojiano na Maafisa Masuuli husika.

Mheshimiwa Spika, Maafisa Masuuli wa mafungu husika walihojiwa na Kamati kwa kuzingatia masharti ya Kifungu cha 9(1) cha Sheria ya Fedha za Umma Sura 348 kama ilivyorekebishwa Mwaka 2020. Kifungu hicho kinampa jukumu la moja kwa moja

¹ Mamlaka na majukumu ya kisheria ya Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali

(personal liability) Afisa Masuuli husika katika uwajibikaji na usimamizi wa matumizi ya fedha za umma kwenye fungu husika.

Mheshimiwa Spika, Kufuatia uchambuzi wa taarifa husika na mahojiano na Maafisa Masuuli kwa taarifa ya hesabu zilizokaguliwa za Serikali Kuu na Mashirika ya Umma kwa Mwaka wa Fedha ulioishia tarehe 30 Juni, 2021, Kamati iliwasilisha taarifa yake Bungeni mnamo tarehe 02 Novemba, 2022 ambapo taarifa hiyo ilijadiliwa kwa siku tatu (3) mfululizo na kisha kupata maazimio ya Bunge.

Mheshimiwa Spika, Napenda kuchukua fursa hii kukupongeza sana kwa kutoa muda wa kutosha wa kujadiliwa kwa taarifa ya Kamati mapema mwezi Novemba 2022. Ni imani ya Kamati kuwa utaratibu huo utaongeza uwajibikaji wa Serikali katika usimamizi wa matumizi ya fedha za umma. Aidha, Kamati inategemea maazimio yote kumi na nne (14) yaliyotolewa na Bunge katika kipindi hicho yatatekelezwa kikamilifu na Serikali.

Mheshimiwa Spika, Kwa upande mwingine hadi kufikia tarehe 30 Juni, 2021 Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu alikamilisha kaguzi za kiufundi (technical audit), kaguzi za ufanisi (performance audit) na kaguzi za kina (comprehensive audit) kwa jumla ya sekta na miradi tisa (9) ya maendeleo. Napenda kulifahamisha Bunge lako Tukufu kuwa kaguzi zote hizo ziliwasilishwa mbele ya Kamati. Kaguzi hizo ambazo zimepitwa na kuchambuliwa na Kamati tarehe 16 hadi 27 Januari, 2023 ni kama ifuatavyo: -

- a) Taarifa ya Ukaguzi wa Kiufundi Kuhusu Usanifu na Usimamizi wa Miradi Teule ya Usambazaji wa Maji;
- b) Taarifa ya Ukaguzi Maalum wa Ujenzi, Ukarabati na Uboreshaji wa Viwanja vya Ndege;
- c) Taarifa ya Ukaguzi wa Ufanisi kuhusu Usimamizi wa Miradi ya Maendeleo ya Ujenzi inayotekelezwa Kupitia Mikopo;
- d) Taarifa ya Ukaguzi wa Kiufundi wa Usanifu na Utekelezaji wa Miradi ya Skimu za Umwagiliaji Nchini;
- e) Taarifa ya Ukaguzi ya Mradi wa Umeme wa Maporomoko ya Maji ya Mto Rusumo (RRFHP);
- f) Taarifa ya Ukaguzi wa Kiufundi wa Ujenzi wa Daraja la Kigongo-Busisi;

- g) Taarifa ya Ukaguzi wa Kiufundi Kuhusu Ujenzi wa Hospitali za Rufaa za Mikoa na Kanda;
- h) Taarifa ya Ukaguzi wa Ufanisi kuhusu Usimamizi wa Mifuko ya Utoaji Mikopo na Uwezesaji Kifedha; na
- i) Taarifa ya Ukaguzi wa Ufanisi kuhusu Maendeleo na Ukuzaji wa Utalii;

Mheshimiwa Spika, Kamati imefanya uchambuzi wa kina wa taarifa za kaguzi hizo tisa (9) za kiufundi, ukaguzi wa kina na ukaguzi wa ufanisi. Aidha, kumefanyika mahojiano ya kina na Maafisa Masuuli wanaoshughulikia mafungu na sekta husika. Naomba kulifahamisha Bunge lako Tukufu kuwa uchambuzi yakinifu wa matokeo ya kaguzi hizo umejumuishwa katika aya 2.3 ya taarifa hii.

2.3 Matokeo ya Uchambuzi wa Taarifa za Kaguzi za Kiufundi, Kaguzi za Kina na Kaguzi za Ufanisi

Mheshimiwa Spika, Kwa kipindi cha kuanzia tarehe 16 Januari hadi tarehe 27 Januari, 2023, Kamati ilijielekeza kufanya uchambuzi wa kina wa taarifa za kaguzi za kiufundi (technical audit), kaguzi za ufanisi (performance audit) na kaguzi za kina (comprehensive audit) ambazo zinatokana na ukaguzi uliofanywa na Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali kwa hesabu za serikali kuu na mashirika ya umma kwa mwaka wa fedha unaoishia tarehe 30 Juni, 2021.

Mheshimiwa Spika, Kwa muhtasari naomba kutoa maelezo mafupi kuhusu aina, malengo na tafsiri ya kaguzi hizi kama ifuatavyo: -

a) Ukaguzi wa Ufanisi (Performance Audit)

Ni aina ya ukaguzi uliojikita kuangalia kama kuna *Uwekevu, Tija na Ufanisi* (economy, efficiency and effectiveness) miongoni mwa taasisi za umma katika matumizi ya rasilimali ili kufikia malengo waliyojiwekea.

Ukaguzi wa ufanisi huchunguza iwapo shughuli, mipango au miradi ya Serikali inayohusisha ukusanyaji au matumizi ya fedha za umma katika wizara, idara, mamlaka za serikali za mitaa na mashirika mengine ya umma inafanyakazi kwa kuzingatia kanuni tatu (3) yaani uwekevu, ufanisi na tija.

b) Ukaguzi wa Kiufundi (Technical Audit)

Ni ukaguzi unaojumuisha uchunguzi na tathmini huru juu ya upangaji, usanifu, ununuzi na utekelezaji wa miradi ya ujenzi, kwa lengo la kutoa matokeo ya usimamizi na utekelezaji wa miradi hiyo kwa wahusika juu ya masuala yote yanayo athiri utekelezaji na utendaji wa miradi hiyo.

Ukaguzi wa kiufundi ni ukaguzi katika mchakato mzima wa utekelezaji wa mradi kuanzia hatua ya *maandalizi ya awali, utekelezaji wa mradi, ukamilishaji na makabidhiano ya mradi*. Hujikita zaidi kutazama kama mradi umetekelezwa kwa wakati, ndani ya gharama iliyokusudiwa, kwa ubora uliokusudiwa na kama malengo ya uanzishwaji wa mradi yametimia.

c) Comprehensive Audit

Ni Mbinu ya Ukaguzi unaofanyika kwa kuzingatia misingi ya ukaguzi wa fedha na wa ufanisi. Mbinu hii huwezesha kuangalia kwa upana masuala ya fedha na yale ya uwekevu, ufanisi na tija iwapo shughuli, mipango au miradi ya Serikali inayohusisha ukusanyaji au matumizi ya fedha za umma katika wizara, idara, mamlaka za Serikali za mitaa na mashirika mengine ya umma inafanyika kikamilifu na kufikia malengo yaliyokusudiwa.

Mheshimiwa Spika, Baada ya maelezo hayo ya ufafanuzi, naomba kusesitiza kuwa Taarifa hizi ni muhimu kwa kuwa zinahusu ukaguzi wa fedha zilizotumiwa na Serikali katika utekelezaji wa miradi mikubwa ya maendeleo katika maeneo tisa (9). Kaguzi za aina hii hulenga kuangalia kiwango cha uzingatiaji wa taratibu, sheria na kanuni (compliance) wakati wa utekelezaji wa miradi na iwapo thamani halisi ya fedha (value for money) inakuwa imepatikana.

Mheshimiwa Spika, Baada ya mahojiano ya kina na Maafisa Masuuli wanaosimamia sekta zilizofanyiwa ukaguzi niliufafanua hapo juu, napenda kulifahamisha Bunge lako Tukufu kuwa hoja zinazowasilishwa katika taarifa hii ni zile ambazo zinahitaji msisitizo wa Bunge ili kuimarisha nidhamu ya matumizi ya fedha za umma. Aidha, hoja hizo hazikuwa zimefungwa na Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali kwa kuwa hazikuwa na majibu ama vielelezo vya kujitosheleza.

Mheshimiwa Spika, Matokeo ya uchambuzi wa taarifa hizo kwa kila moja ni kama ifuatavyo: -

2.3.1 Uchambuzi wa Taarifa ya Ukaguzi wa Ufanisi wa Usimamizi wa Mifuko ya Uwezeshaji Wananchi Kiuchumi

Mheshimiwa Spika, Uchambuzi wa Taarifa ya Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali kuhusu Ufanisi wa Mifuko ya Uwezeshaji Wananchi Kiuchumi umebainisha kuwa, Tanzania imekuwa na historia ndefu kwenye sekta ya asasi ndogo ndogo za kifedha mijini na vijijini. Mnamo mwaka 1991, Serikali ilitambua umuhimu wa asasi ndogo ndogo za kifedha katika sekta ya fedha ambapo asasi ndogo za kifedha zilijumuishwa katika sera ya mageuzi ya kifedha ya mwaka 1991, (Sera ya Taifa ya Asasi Ndogo Ndogo za Kifedha ya mwaka 2000).

Mheshimiwa Spika, Katika jitihada za kuongeza ushiriki wa Watanzania katika sekta ya fedha, Serikali iliamua kuweka mkazo kwenye kutanua huduma za kifedha hususani kwa watu wenye kipato cha chini. Miongoni mwa mikakati iliyochukuliwa na Serikali ilikuwa ni pamoja na; kuanzisha Mifuko ya Uwezeshaji Wananchi Kiuchumi ambayo ililenga kutoa huduma za kifedha kwa watanzania masikini na asasi ndogo ndogo; kutunga Sheria ya Uwezeshaji Wananchi Kiuchumi Namba 16 ya mwaka 2014; kuanzisha Sera ya Taifa ya Asasi Ndogo za Kifedha ya Mwaka 2000 na kupitishwa Mwaka 2017; na Kanuni za Asasi Ndogo za Kifedha ya Mwaka 2019.

Mheshimiwa Spika, Hata hivyo, pamoja na jitihada za Serikali, kiwango cha watanzania kutojumuishwa (financial exclusion) kwenye mfumo rasmi katika sekta ya fedha ni asilimia 28 ukilinganisha na nchi nyingine ndani ya Jumuiya ya Afrika Mashariki ambapo Rwanda ni asilimia 11, Kenya asilimia 18 na Uganda asilimia 14 mtawalia. Kutokana na maelezo yaliyofafanuliwa hapo juu, Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali aliamua kufanya ukaguzi wa ufanisi katika eneo hili. Katika ukaguzi huu, CAG aliongozwa na sababu kuu tatu (3) zifuatazo: -

a) Dosari Katika Usimamizi wa Mifuko ya Kuwawezesha Wananchi Kiuchumi

Mapitio ya Taarifa za Baraza la Taifa la Uwezeshaji Wananchi Kiuchumi (NEEC) ya mwaka 2019, yalibainisha uwepo wa mifuko takribani 13 kati ya 52 inayomilikiwa na Serikali ambayo inatoa huduma ndogo za kifedha nchini ingawa mifuko hiyo ilikuwa na changamoto ya uhaba wa mtaji, uwezo na ujuzi mdogo wa kiutendaji;

b) Uwepo wa Mikopo Chechefu

Taarifa ya mwaka ya Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali ya mwaka wa fedha ulioishia mwezi Juni, 2017, ilibainisha kuwa, mfuko wa wajasiliamali wadogo (SELF Microfinance) haukuweza kurejesha kiasi cha **Shilingi Milioni 27** kutoka katika mikopo iliyotolewa. Pia Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali alibaini kuwa kiasi cha **Shilingi Milioni 126.9** tu kati ya **Shilingi Bilioni 1.159** ya mikopo yote iliyotolewa sawa na asilimia 11 iliweza kurejeshwa; na

c) Mikopo Inayotolewa Kutowafikia Walengwa

Mifuko na programu za uwezesaji wananchi kiuchumi haijawafikia walengwa na makundi yaliyokusudiwa.

Mheshimiwa Spika, Baada ya kupitia na kuchambua sababu za ukaguzi huu wa ufanisi, Kamati imebaini kuwa ukaguzi huu ulilenga katika kuangalia mchakato mzima wa kutoa fedha, uratibu, usimamizi na tathmini zinazofanywa na Wizara ya Uwekezaji, Viwanda na Biashara, Baraza la Taifa la Uwezesaji Wananchi Kiuchumi na Wizara ya Fedha na Mipango; na namna mifuko na programu za uwezesaji wananchi kiuchumi zinavyoendeshwa.

Mheshimiwa Spika, Uchambuzi wa Kamati umebainisha vilevile kuwa ukaguzi ulijikita kwenye mifuko na programu zinazotoa mikopo aidha moja kwa moja au kwa skimu za udhamini. Ukaguzi ulihusisha mikoa miwili (2) ya Dodoma na Dar es Salaam, hii ni kwa sababu makao makuu ya wakaguliwa yapo kwenye mikoa hii. Ukaguzi ulihusisha kipindi cha miaka minne (4) ya fedha kuanzia mwaka 2017/18 hadi mwaka 2020/21.

Mheshimiwa Spika, Baada ya maelezo hayo naomba kulifahamisha Bunge lako Tukufu matokeo ya ukaguzi huo wa ufanisi kama ifuatavyo: -

a) Uwepo wa Mikopo Chechefu Kiasi cha Shilingi Bilioni 50.4 Kati ya Shilingi Bilioni 98.3 kwa Mifuko Mitatu (3)

Ukaguzi ulibaini kuwa, kulikuwa na mikopo chechefu yenye thamani ya **Shilingi Bilioni 50.04** toka kwenye mifuko mitatu. Mfuko wa Pembejeo za

Kilimo, ulikuwa na mikopo chechefu ya **Shilingi Bilioni 20.1** kati ya **Shilingi Bilioni 27.87** ya fedha zote zilizokopeshwa, kiwango ambacho ni sawa na **asilimia 72**; Mfuko wa Kilimo Kwanza ulikuwa na mikopo chechefu ya **Shilingi Bilioni 27.6** kati ya **Shilingi Bilioni 34.2** ya fedha zote zilizokopeshwa, sawa na **asilimia 80**; na Mfuko wa kutoa Mikopo kwa Wajasiriamali Wadogo wa SELF ulikuwa na mikopo chechefu ya **Shilingi Bilioni 2.7** kati ya **Shilingi Bilioni 36.9** zilizokopeshwa sawa na **asilimia 7**. Mikopo hii chechefu ilichangiwa zaidi na kutoa mikopo kwa watu wasiokuwa na sifa;

b) Fedha Kutopelekwa Kwa Makundi Yaliyokusudiwa

Ukaguzi ulibaini kuwa Mfuko wa Kutoa Mikopo kwa Wajasiriamali Wadogo (SELF MF) uliwekeza kiasi kikubwa cha fedha sokoni kwenye dhamana na kutoa mikopo kwa benki za biashara ambayo haiendani na shughuli za kimsingi zinazofanywa na mfuko huo.

Mathalani, kwa kipindi cha mwaka wa fedha kuanzia Juni, 2017/18 hadi 2020/21, kiasi cha mkopo chenye thamani ya **Shilingi Bilioni 72.2** (sawa na asilimia 56) toka Mfuko wa Kutoa Mikopo kwa Wajasiriamali Wadogo (SELF MF) kilitolewa kwa benki za biashara badala ya kutoa mkopo kwa wajasiriamali waliopo kwenye maeneo ambayo huduma za fedha hazipatikani ipasavyo kadiri ya malengo ya kuanzishwa kwa mfuko huo;

c) Kutofanyiwa Kazi kwa Maombi ya Dhamana ya Kiasi cha Shilingi Bilioni 227

Ukaguzi ulibaini kuwa kuanzia mwaka wa fedha 2018/19 hadi 2020/21, maombi ya mikopo kutoka kwenye mabanki ya kibiashara yenye thamani ya **Shilingi Bilioni 227** hayakupewa dhamana na Benki Kuu ya Tanzania.

Kushindwa kutoa dhamana kwa maombi ya mikopo hiyo kulisababishwa na kumalizika kwa muda wa Mkataba wa Uwakala kati ya Wizara ya Fedha na Mipango na Benki Kuu ya Tanzania tangu tarehe 8 Julai, 2008. Kutokana na hali hii, lengo kuu la mfuko huu la kukuza uchumi kupitia kuuza bidhaa nje ya nchi kwa lengo la kuongeza fursa za ajira na kuongeza mapato kupitia fedha

za kigeni linaweza lisifikwiwe;

d) Dhamana za Mikopo Kwenye Mfuko wa Dhamana ya Mikopo ya Kuuza Nje zilizotolewa Kinyume na Miongozo

Kifungu Namba 8.1 cha Sera ya Mpango wa Dhamana ya Mikopo na Muongozo wa kazi ya mwaka 2003, kinaelezea kuwa kiwango cha juu cha dhamana kinatakiwa kuwa (i) dhamana ya kabla ya kusafirisha mzigo nje kuwa asilimia 80 (ii) dhamana ya kusafirisha mazao nje kuwa asilimia 85 (iii) dhamana baada ya kusafirisha mizigo nje kuwa asilimia 75 na (iv) dhamana ya ufanisi kuwa asilimia 75.

Mapitio ya Taarifa ya Utekelezaji ya mwaka 2020, yanaonesha kuwa, kiasi cha **Shilingi Bilioni 84** cha dhamana kilitolewa ikiwa ni kiwango cha juu kupita viwango elekezi;

e) Shilingi Bilioni 7 za Mfuko wa Wakulima Wadogo Katika Benki ya Kilimo Kutotumika kwa Malengo Husika

Muongozo wa Usimamizi wa Mfuko wa Dhamana wa Wakulima Wadogo unaelekeza fedha za mfuko kutumika kwa ajili ya kulipa madai kwa dhamana zilizotolewa na madhumuni mengine yoyote, kama inavyoweza kuwa imeidhinishwa na Serikali au Bodi ya Benki ilimradi inachangia malengo ya mfuko.

Mapitio ya Taarifa za Benki ya Akaunti ya Mfuko yalibainisha kuwa, **Shilingi 7,000,000,000** na **Shilingi 3,824,394,500** zilihamishwa kwenda kwenye akaunti ya Benki ya Maendeleo ya Kilimo (TADB) mtawalia. Benki ya Maendeleo ya Kilimo ilieleza Timu ya Ukaguzi kuwa **Shilingi 3,824,394,500** zilipelekwa Benki ya NMB kutoka TADB kwa ajili ya shughuli za Mfuko wa Dhamana kwa Wakulima Wadogo na **Shilingi 7,000,000,000** zilihamishiwa kwenye akaunti ya Benki ya Maendeleo ya Kilimo kwa dhumuni la usimamizi bora wa ukwasi wa benki hiyo. Uamuzi wa kutumia fedha hizo kwa dhumuni la usimamizi bora wa ukwasi wa benki ni kinyume na kusudi la fedha hizo; na inaweza kuathiri utoaji wa dhamana kwa wakulima wadogo.

f) Mapungufu Katika Uratibu wa Uanzishwaji na Uendeshaaji wa Mifuko ya Uwezeshaji Wananchi Kiuchumi

Mapitio ya Ripoti ya Wizara ya Uwezeshaji, Viwanda na Biashara ilibainisha kuwa, kulikuwa na mifuko na programu za Serikali 52 ambayo inahusu uwezeshaji wa wananchi kiuchumi. Ukaguzi ulibaini kuwa, asilimia 88 (sawa na mifuko 46 kati ya 52) ya mifuko hiyo ilikuwa inatoa mikopo, dhamana, ruzuku, na programu zingine za uchumi. Asilimia 12 (sawa na mifuko 6 kati ya 52) ya mifuko hiyo ilijikita katika urejeshaji wa mikopo na haitoi mikopo mipya.

Ukaguzi ulibaini kuwa, uwepo wa mifuko mingi ambayo inalenga kutoa huduma zilezile umechangiwa na kutoanza kazi kwa Mfuko wa Taifa wa Uwezeshaji kwa miaka 17 sasa toka kuanzishwa kwake kwa mujibu wa Vifungu Namba 16 na 17 vya Sheria ya Uwezeshaji Wananchi Kiuchumi ya mwaka 2004; na

g) Dosari Katika Ufuatiliaji wa Mifuko ya Uwezeshaji Kiuchumi

Ukaguzi ulibaini kuwa kwa kipindi chote cha ukaguzi huu kuanzia mwaka wa fedha 2017/18 hadi 2020/2021, Wizara ya Uwekezaji, Viwanda na Biashara pamoja na Baraza la Taifa la Uwezeshaji Wananchi Kiuchumi hawatekelezi ipasavyo jukumu lao la kutathmini utendaji wa mifuko na programu za Serikali za kuwezesha wananchi kiuchumi.

2.3.2 Uchambuzi wa Taarifa ya Ukaguzi wa Ufanisi Katika Usimamizi wa Miradi ya Ujenzi Inayotekelezwa kwa Fedha za Mikopo

Mheshimiwa Spika, Usimamizi wa miradi ya maendeleo inayotekelezwa kwa kutumia fedha za mikopo ni muhimu ili kuhakikisha kuwa miradi inakamilika kwa wakati na kupunguza tozo zinazotowwa kama amana za mikopo (commitment fee).

Mheshimiwa Spika, Usimamizi mzuri wa miradi utahakikisha kwamba urejeshaji wa mikopo unaanza pindi ambapo miradi inatoa huduma. Hivyo, ni muhimu kwa Wizara ya Fedha na Mipango kuhakikisha kwamba maswala yote yanayoweza kuathiri ukamilishaji wa ujenzi wa miradi ya maendeleo kwa wakati yanapatiwa ufumbuzi.

Mheshimiwa Spika, Wizara ya Fedha na Mipango ndiyo msimamizi mkuu wa miradi yote inayotumia fedha za mikopo na ambayo inatekelezwa na taasisi mbalimbali za Serikali hapa nchini. Vilevile, Wizara ya Fedha na Mipango ina jukumu la kuidhinisha mapendekezo yote ya miradi, kusaini mikataba ya mikopo, kufanya ufuatiliaji na utathmini wa miradi na kuidhinisha malipo yote yanayowasilishwa na watekelezaji wa miradi inayotumia fedha za mikopo.

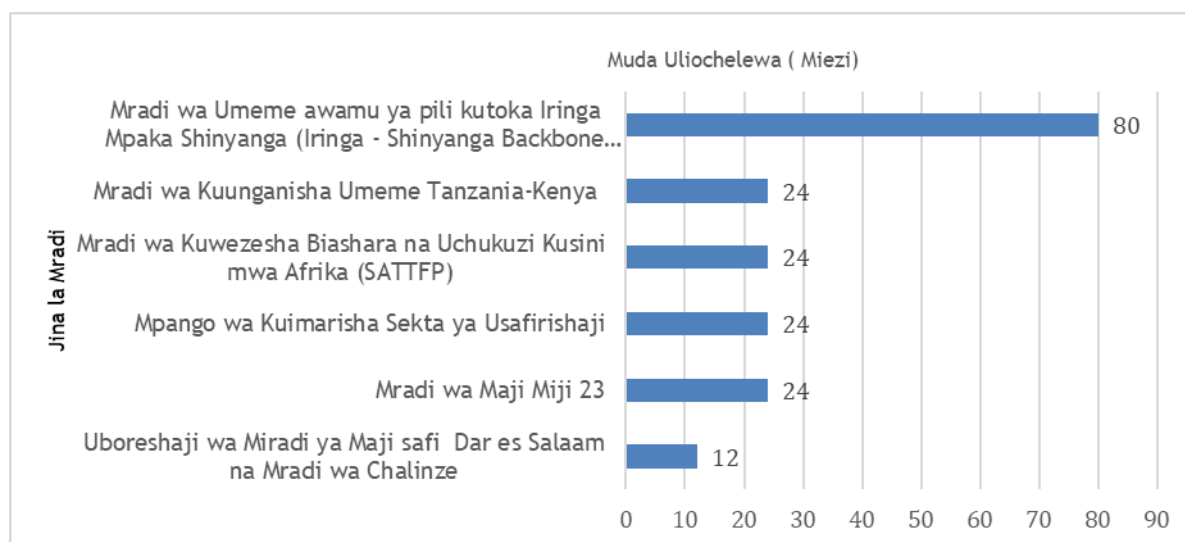
Mheshimiwa Spika, Jambo kubwa lililochangia kufanyika kwa ukaguzi huu ni uwepo wa kiasi cha **Shilingi Trilioni 11.96** kilichopangwa kutumika katika kutekeleza miradi ya maendeleo kwenye Mpango wa Maendeleo wa Taifa wa Miaka Mitano (5) kuanzia 2016/17-2020/21. Kiasi hicho cha fedha kilipangwa kutumika ili kuweza kufikia malengo ya maendeleo yaliyokusudiwa.

Mheshimiwa Spika, Kwa msingi huo, ukaguzi huu wa ufanisi ulikusudia kuainisha maeneo ya kuboresha katika usimamizi wa miradi ya maendeleo inayotekelezwa kwa kutumia fedha za mikopo ili kuifanya iwe yenye manufaa kwa nchi. Muhtasari wa matokeo ya ukaguzi huu wa ufanisi ni kama ifuatavyo: -

- a) Ukaguzi ulibaini kuwa, uaandaji wa mipango ya utekelezaji wa miradi, ulipaji wa fidia kwa waathirika wa miradi na upembuzi yakinifu umekuwa haufanyiki vya kutosha. Kwa mfano kutokana na changamoto hizi, ilisababisha kuchelewa kulipa fidia kwa waathirika wa mradi kwa siku zaidi ya 300 kwa miradi 2. Kuchelewa huko kulisababisha mradi kuchelewa kuanza na ongezeko la gharama za utekelezaji kwa Serikali. Miradi iliyochelewa kutokana na kuchelewesha fidia ni ule wa Kuwezesha Biashara na Uchukuzi Kusini mwa Afrika (*Southern Africa Trade and Transport Facilitation Project, SATTFP*) na mradi wa kuunganisha umeme Tanzania na Kenya;
- b) Ilibainika kuwa baadhi ya vipengele vinavyohusu muda wa utekelezaji na gharama za mradi havikuchambuliwa ipasavyo kwa sababu ya uwepo wa wataalam wachache wenye uwezo wa kuchambua michoro na hesabu za usanifu wa miradi. Aidha, ilibainika kuwa Idara ya Mipango ya Taifa ina Wahandisi wawili (2) pekee na haina mkadiriaji majenzi hata mmoja (1) ambao ni wataalam muhimu kwa ajili ya kutathmini gharama za miradi hiyo kwa ufanisi;
- c) Ukaguzi ulibaini pia kuwa kuchelewa kukamilika kwa miradi kwa wakati

ilikuwa kinyume na masharti ya mikopo. Miradi yote sita (6) iliyokaguliwa ilichelewa kukamilika kwa wastani wa miezi kumi na mbili (12) hadi themanini (80). Aidha, kiasi cha **Dola za Marekani 1,180,578.42** zilitozwa kama tozo kwenye fedha za mikopo ambazo hazikuchukuliwa kwa miradi miwili (2) kutokana na kuchelewa kwa miradi husika. Mchanganuo wa kiwango cha kuchelewa kuanza miradi umefafanuliwa katika Kielelezo Na. 1 hapa chini: -

Kielelezo Na. 1: Kiwango cha kuchelewa kukamilika kwa miradi 6 ya maendeleo

Chanzo: *Uchambuzi wa Kamati kutoka kwenye taarifa za ukaguzi za miradi inayofadhiliwa kwa mikopo.*

Kielelezo Na.1 kinafafanua kwamba, miradi yote sita (6) ya maendeleo iliyokaguliwa, ilikamilika baada ya tarehe za kufungwa kwa mkataba wa mkopo, jambo ambalo liliilazimu Wizara ya Fedha na Mipango kurekebisha tarehe za kufunga mkataba wa mkopo, hivyo thamani ya mradi inakuwa haijapatikana wakati mkopo umeanza kulipwa;

d) Kutokuwepo kwa utaratibu madhubuti wa kuwezesha utoaji kwa wakati wa Msamaha wa Kodi ya Ongezeko la Thamani (VAT).² Changamoto hii ilibainika

² Rejea masharti ya Kifungu cha 6(2) b cha Sheria ya Kodi ya Ongezeko la Thamani, Toleo Lililorekebisha, 2019, na masharti ya Kanuni ya 4 (2) ya Kanuni za Kodi ya Ongezeko la Thamani (Taratibu za Ufuatiliaji) za 2018.

katika miradi mitatu (3) kati ya miradi sita (6) iliyokaguliwa. Mathalani ukaguzi ulibainisha uwepo wa makontena 233 yaliyokuwa na vifaa mbalimbali vya mradi wa umeme unaounganisha Tanzania na Kenya (KTIPI) ambayo yalizuliwa katika bandari ya Dar es Salaam na kusababisha madai ya wakandarasi yenye thamani ya **Dola za Marekani Milioni 3.55** kama gharama za kuhifadhi mizigo baada ya muda kupita. Fedha hizi ni hasara kwa Serikali;

- e) Ukaguzi ulibaini kuwa malipo kwa baadhi ya wakandarasi huchelewa. Uchelewaji mkubwa zaidi wa malipo ulibainika katika kipindi cha kuanzia mwaka 2015/16 hadi 2019/20, ukilinganisha na mwaka uliofuata wa 2020/21 ambapo Serikali iliamua kubadili mfumo wa malipo. Kwa mfano hali hii ilileta athari za gharama za mradi zilizotokana na kuchelewa kwa malipo hususani kwenye mradi wa Mpango wa Kuimarisha Sekta ya Usafirishaji (TSSP) ambayo mkandarasi alidai riba ya kiasi cha **Shilingi Bilioni 5.3** kwa vipande 4 vya mradi huo (lot1, lot2, lot 3 na Mbinga-Mbamba bay);
- f) Mapungufu katika shughuli za uratibu kati ya wizara zinazotekeleza miradi na wizara ya fedha. Wizara ya Fedha na Mipango haikuwa na utaratibu madhubuti wa kuratibu shughuli za utekelezaji wa miradi ya maendeleo inayotekelezwa kwa fedha za mikopo. Ukaguzi ulibainisha kuwa kwa miaka ya nyuma wizara haikuwa imetayarisha na kutekeleza mipango kwa ajili ya kuratibu shughuli zinazofanywa na watekelezaji wa miradi ya maendeleo inayotekelezwa kwa kutumia fedha za mikopo. Kutokuwepo kwa uratibu kunainyima wizara ya fedha na mipango fursa ya ufuatiliaji na tathmini ya matumizi ya fedha za umma japo yenyewe ndiyo inahusika na kuchukua mikopo; na
- g) Dosari katika zoezi zima la ufuatiliaji na tathmini ya miradi inayotekelezwa kwa mikopo. Ukaguzi ulibaini kuwa, Wizara ya Fedha na Mipango haikuwa na mipango madhubuti wa ufuatiliaji wa utekelezaji wa miradi ya maendeleo. Hili lilithibitishwa na kukosekana kwa mipango wa kufanya ufuatiliaji wa utekelezaji wa miradi ya maendeleo kwa kipindi chote cha kuanzia mwaka 2015/16 hadi 2019/20 mfululizo. Jambo hili ni kinyume na Mwongozo wa

2.3.3 Uchambuzi wa Taarifa ya Ukaguzi wa Kiufundi Kuhusu Usanifu na Usimamizi wa Miradi Teule ya Usambazaji wa Maji

Mheshimiwa Spika, Sekta ya maji nchini ni mojawapo ya sekta muhimu kwa ustawi wa wananchi. Serikali ya Tanzania ilitenga fedha kwa ajili ya ujenzi wa miradi ya usambazaji wa maji ili kukidhi matakwa ya Lengo Na. 6 la Malengo ya Maendeleo Endelevu (SDGs) linalotaka kuwepo na uhakika wa upatikanaji wa huduma ya maji safi na utoaji wa maji taka kwa wananchi ifikapo mwaka 2030.

Mheshimiwa Spika, Hadi kufikia mwezi Oktoba 2021, kulikuwa na jumla ya miradi mikubwa 21 inayoendelea ya usambazaji maji nchini. Miradi hii ilikuwa na mikataba yenye jumla ya **Shilingi Bilioni 110.7, Dola za Marekani Milioni 523.84 na Euro Milioni 52.44**. Ukaguzi wa Kiufundi wa Utoaji wa huduma za usambazaji maji uliofanywa na CAG ulilenga kutathmini iwapo wizara ya maji inapanga, inasanifu na kutekeleza miradi ya maji ipasavyo ili kuhakikisha usimamizi na utoaji wa huduma za maji nchini unakuwa endelevu.

Mheshimiwa Spika, Ukaguzi ulihusisha miradi sita ya usambazaji maji ambayo ni hii ifuatayo: -

- a) Mradi wa usambazaji maji wa Mugango–Kiabakari-Butiama;
- b) Mradi wa upanuzi wa bomba la maji la ziwa victoria hadi Tabora- Nzega-Igunga;
- c) Mradi wa usambazaji maji wa Arusha mpya (New Arusha Water Supply Project);
- d) Mradi wa usambazaji maji wa Orkesumet;
- e) Mradi wa usambazaji maji wa Sumbawanga; na
- f) Mradi wa usambazaji maji wa Chalinze.

³ Rejea Kifungu cha 4.2 cha Mwongozo wa Kupanga Miradi na Majadiliano ya Kupata Mikopo, Kutoa Dhamana na Kupokea Msaada, 2020.

Mheshimiwa Spika, Kwa muhtasari ukaguzi huu wa kiufundi ulibaini masuala yafuatayo: -

- a) Kukosekana kwa mpango kabambe wa kitaifa wa kuwezesha utekelezaji wa miradi ya maji (National Water and Sanitation Master Plan). Ukaguzi ulibaini kuwa Wizara ya Maji haikuwa na mpango kabambe wa kitaifa wa kuwezesha utekelezaji wa miradi ya usambazaji maji kinyume na Kifungu Na. 5(i) cha Sheria ya usambazaji maji na usafi wa mazingira, 2019 (Water Supply and Sanitation Act, 2019). Hali hii imesababisha utekelezaji wa miradi ya maji kufanyika bila ya kuzingatia mpango wa muda mrefu na endelevu hivyo kuongeza gharama kwa Serikali na wakati mwingine kutopatikana thamani ya fedha;
- b) Usanifu wa miradi ya maji usiotosheleza kufanya miradi ya maji kuwa endelevu. Kifungu cha 1.1.4, 1.1.4.3 na 1.4.2 cha Mwongozo wa usanifu wa Wizara ya Maji, 2009 kinafafanua mambo ya kuzingatia wakati wa usanifu. Hata hivyo, ukaguzi ulibaini kuwa, hakuna mradi wowote kati ya miradi sita (6) ya usambazaji maji uliokidhi kikamilifu mahitaji ya usanifu kulingana na Mwongozo wa usanifu wa Wizara ya Maji ambao ungewezesha kupatikana kwa takwimu za kutosha kwa ajili ya kuandaa usanifu mzuri na hivyo kupunguza gharama za miradi;
- c) Kuchelewa kukamilika kwa miradi ya maji kwa miezi mitano (5) hadi kufikia miezi 32 ambapo, miradi minne (4) kati ya sita (6) iliyokaguliwa ilichelewa kukamilika kutokana na kuchelewa kwa misamaha ya kodi, kasi ndogo ya wakandarasi na kubadilika kwa usanifu;
- d) Udhibiti usiojitosheleza wa gharama za miradi. Ukaguzi ulibaini uwepo wa udhibiti usiojitosheleza wa gharama za utekelezaji wa miradi kutokana na mikataba ya kazi kutoendana na uhalisia wa eneo la ujenzi, kubadilika kwa mawanda ya kazi ili kuendana na bajeti na kubadilika kwa viwango vya kazi. Hali hii lilipelekea gharama za mradi kuongezeka kwa **Dola za Marekani 33,707,003.72, Euro 209,176.74 na Shilingi 1,025,700,014.00**. Aidha kumekuwa na uchelewaji wa malipo kwa wakandarasi ambapo, mkandarasi katika mradi mpya wa usambazaji maji wa Arusha na mradi wa usambazaji maji wa Orkesument aliomba kulipwa riba kutokana na kuchelewa kwa malipo jumla ya **Shilingi 728,670,742.1 na Dola za Marekani 284,546.91**; na

e) Usimamizi wa Wizara ya Maji usiojitosheleza wa miradi ya maji hali iliyosababisha ubora wa miradi kutoweza kufikiwa kutokana na wataalamu wa Wizara kutokuwepo katika maeneo ya miradi (site) wakati wote wa ujenzi kuhakikisha viwango vinafuatwa.

2.3.4 Uchambuzi wa Taarifa ya Ukaguzi wa Kiufundi Katika Usimamizi wa Ujenzi wa Mradi wa Daraja la Kigongo Busisi – Mwanza

Mheshimiwa Spika, Taarifa nyingine iliyopitiwa na kuchambuliwa na Kamati inahusu Taarifa ya Ukaguzi wa Kiufundi katika Usimamizi wa Ujenzi wa Mradi wa Daraja la Kigongo – Busisi Mkoani Mwanza.

Mheshimiwa Spika, Taarifa ya ukaguzi imebainisha kuwa Serikali ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, kupitia Wakala wa Barabara Nchini (TANROADS) inatekeleza Mradi wa Ujenzi wa Daraja la Kigongo - Busisi lenye urefu wa kilomita 3.0 na barabara zake za mkabala zenye urefu wa kilomita 1.66 kwa pande zote mbili za daraja. Ujenzi wa daraja hilo ni miongoni mwa vipengele muhimu vya utekelezaji wa mpango wa maendeleo nchini kwani litakua kiungo muhimu kati ya mkoa wa Mwanza na nchi jirani za Rwanda, Burundi na Uganda.

Mheshimiwa Spika, Taarifa ya ukaguzi inaendelea kubainisha kuwa daraja la Kigongo – Busisi linatambulika kama daraja refu zaidi Afrika Mashariki na la sita (6) kwa urefu barani Afrika. Daraja hilo lina urefu wa kilomita 3.0 (maili 1.9) na upana wa mita 28.45 (futi 93.3). Ni daraja la kwanza kuvuka Ghuba ya Mwanza ya Ziwa Victoria. Ujenzi wa Daraja la Kigongo hadi Busisi unaogharamiwa na Serikali ya Tanzania ulianza kutekelezwa tarehe 25 Februari, 2020 na unatarajiwa kukamilika tarehe 24 Februari, 2024.

Mheshimiwa Spika, Uchambuzi wa Kamati umebaini kuwa lengo kuu la ukaguzi huu ilikuwa ni kutathmini mchakato mzima wa ujenzi kwa kuanzia na jinsi mradi ulivyopangwa, kubuniwa na kutekelezwa na Wakala wa Barabara nchini (TANROADS). Aidha, ukaguzi ulilenga kutathmini ubora wa ujenzi na ufundi na hali halisi ya mradi ili kuhakikisha kuna thamani ya fedha za umma zinazotumika kutekeleza mradi huo.

Mheshimiwa Spika, Uchambuzi wa Kamati katika Taarifa ya Ukaguzi wa Kiufundi wa Mradi wa Kigongo - Busisi umebainisha masuala ambayo Bunge linatakiwa kuyafahamu kama ifuatavyo: -

a) Kuchelewa Kumwajiri Mhandisi Mshauri Mwelekezi wa Mradi/Msimamizi

Mapitio ya mkataba wa ujenzi wa Daraja la Kigongo - Busisi na Mkataba wa huduma ya ushauri wa mradi huo yalionesha kuwa mkataba wa ujenzi kati ya mwajiri na mkandarasi ulitiwa saina tarehe 29 Julai, 2019. Vilevile, Mkataba wa Usimamizi wa kazi ya ujenzi kati ya mwajiri na mshauri mwelekezi msimamizi ulitiwa saina tarehe 27 Disemba, 2019. Hii ilikuwa ni kuchelewa kwa kipindi cha miezi mitano (5) katika kumwajiri mshauri mwelekezi/msimamizi wa mradi. Pia, ilibainika kuwa shughuli za ujenzi zilianza bila kuwepo kwa mshauri mwelekezi. Kwa mujibu wa nyaraka za makabidhiano ya eneo la mradi, kazi za ujenzi zilianza tarehe 3 Novemba, 2019, ambapo mshauri mwelekezi alianza kazi ya usimamizi baada ya kusaina mkataba tarehe 27 Disemba, 2019. Kwa hiyo, mkandarasi alitekeleza kazi za ujenzi kwa siku 54 bila usimamizi. Hali hii ingeweza kuathiri ubora wa shughuli za ujenzi japo kwa sasa suala hili limefanyiwa kazi;

b) Kuchelewa Malipo ya Awali ya Huduma ya Mshauri Mwelekezi

Kifungu cha 26 cha Masharti Maalum ya Mkataba (SCC) kinahitaji malipo ya awali ya 15% ya bei ya mkataba katika Shilingi ya Kitanzania kufanywa ndani ya siku 30 baada ya tarehe ya kuanza kutumika. Malipo ya awali yalipaswa kulipwa baada ya kuwasilisha Dhamana ya Benki inayokubalika, isiyo na masharti na isiyoweza kubatilishwa ya kiasi sawa na kitakachotolewa na mteja kwa awamu sawa dhidi ya taarifa ya miezi 10 ya kwanza ya huduma hadi malipo ya awali yamekamiliika.

Ukaguzi ulibaini kuwa Dhamana ya Malipo ya Awali Nambari 0374GAD200200001 kutoka Benki ya KEB HANA ya Korea Kusini, ikiwa ni mdhamini, ilikubaliwa na mwajiri tarehe 1 Juni, 2020. Malipo ya awali yalilipwa kwa mshauri tarehe 2 Disemba, 2020, ambayo iliashiria kuchelewa kwa siku 154, (yaani zaidi ya miezi mitano). Jambo hili ni kinyume na

mkataba hivyo kuweza kuisababishia Serikali gharama ya takribani **Shilingi 36,323,278.91;**

c) Kutokuwepo kwa Wafanyakazi Muhimu wa Mshauri Mwelekezi

Ukaguzi ulibaini kuwa, mhandisi wa Jioteknolojia hakuwahi kuwepo tangu kuanza kwa utekelezaji wa mradi hadi wakati wa ukaguzi huu. Ukaguzi ulibaini kuwa shughuli za kijioteknolojia zilikuwa zikiendelea pasipo uwepo wa mtaalamu huyo. Jambo hili linakiuka Kifungu cha 39.1 (i) ya masharti ya jumla ya mkataba;

d) Malipo ya Riba ya Shilingi 58,048,892 Kutokana na Kucheleweshwa Malipo kwa Mshauri Mwelekezi

Kifungu cha 57.2 cha Masharti ya Jumla ya Mkataba Namba TRD/HQ/1027/2019/20 kilimtaka mwajiri kulipa hati ya malipo ya Mshauri Mwelekezi ndani ya siku thelathini (30) baada ya kupokelewa kwa hati hizo na mwajiri.

Mapitio ya hati za malipo yamebaini kuwa hati za malipo ya awali na hati za malipo kwa kazi nyingine zilizoidhinishwa Na.1, 2, 3, 4 na 5 zilichelewa kulipwa kwa siku 154, siku 138, siku 82, siku 16 na siku 86 mtawalia. Hivyo malipo haya yote yalitokana na riba kutokana na kuchelewa kwa hati. Aidha, mapitio ya nyaraka za malipo kwa mhandisi mshauri yalibaini kuwa, mwajiri alilipa riba ya **Shilingi 58,048,892.00** kwa kucheleweshwa kwa malipo. Mchanganuo wa malipo hayo ya riba umefafanuliwa katika Jedwali Na. 2.1 liafuatalo: -

Jedwali Na. 2.1: Riba Iliyolipwa kwenye Malipo Yaliyocheleweshwa ya Mshauri Mwelekezi

Vocha ya Malipo	Namba ya Hati ya Malipo	Kiasi Kilicholipwa (TSH)
PV00037715	3	14,237,589.00
PV00038104	4	27,975,601.00
PV00046307	6	15,835,702.00
Jumla		58,048,892.00

Chanzo: Taarifa ya Hesabu za Mradi wa Kigongo – Busisi

Kuchelewa kwa malipo kwa Mshauri Mwelekezi kulichangiwa na kuchelewa kutoa fedha kwa Wakala wa Barabara Nchini na Wizara ya Ujenzi na Uchukuzi

(Sekta ya Ujenzi). Kwa mujibu wa mahojiano na Afisa Masuuli wa Wakala wa Barabara Nchini, Wizara ya Ujenzi na Uchukuzi haikupeleka kwa wakati fedha za Wakala wa Barabara Nchini kwa sababu ya kuchelewa kutolewa fedha kutoka Wizara ya Fedha na Mipango;

e) Riba Inayotokana na Kucheleweshwa Malipo kwa Mkandarasi Kiasi cha Sh. Bilioni 1.5

Kifungu cha 51.1 cha Masharti ya Jumla ya Mkataba kati ya Wakala wa Barabara Nchini na Mkandarasi uliosainiwa tarehe 29 Julai, 2019 kilimtaka mwajiri kumlipa mkandarasi kiasi kilichothibitishwa na Meneja wa mradi ndani ya siku 28 tangu tarehe ya kila hati ya malipo.

Mapitio ya hati za malipo yamebaini kuwa malipo ya awali 1 na 2, na hati za malipo ya Kazi zilizothibitishwa Na.1, 2, 3, 4 na 5 zilichelewa kulipwa kwa siku 32, siku 65, siku 77, siku 102, siku 65, Siku 27 na siku 14 kwa mtiririko huo. Hivyo malipo yalikuwa ya riba kutokana na kuchelewa kwa malipo kwa mujibu wa mkataba. Aidha, mapitio ya nyaraka za malipo ya mkandarasi yalibaini kuwa mwajiri alilipa riba ya **Shilingi 1,553,097,096.80** kwa kucheleweshwa malipo kwa wakandarasi. Uchambuzi wa Kamati ulibaini kuwa kuchelewa huku pia kulitokana na kuchelewa kupata fedha kutoka Wizara ya Fedha na Mipango.

2.3.5 Uchambuzi wa Taarifa ya Ukaguzi wa Kina wa Ujenzi, Ukarabati na Uboreshaji wa Viwanja 12 vya Ndege hapa Nchini

Mheshimiwa Spika, Kwa rejea ya Taarifa ya Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali kuhusu ukaguzi huu wa kina, ilibainika kuwa, sekta ya usafiri wa anga ina mchango mkubwa katika nyanja mbalimbali za kiuchumi kitaifa na kimataifa. Kwa kulitambua hilo Serikali imekuwa ikitoa fedha kwa ajili ya ujenzi, uendelezaji na ukarabati wa viwanja vya ndege nchini ili kuongeza ufanisi wa viwanja hivyo.

Mheshimiwa Spika, Ibara ya 3.2 ya Jedwali lililowekwa kwa Mamlaka ya Viwanja vya Ndege Tanzania (Agizo la Uanzishwaji la mwaka 1999 GN Na. 404) limeipa TAA majukumu ya uendeshaji, usimamiaji, utunzaji na uendelezaji wa viwanja vya ndege vinayomilikiwa na Serikali. Hata hivyo, Tangazo la Serikali Na. 232 la tarehe 27

Machi, 2020 liliipa TANROADS majukumu sawa katika kufanya ununuzi, na kusimamia mikataba ya usanifu, ujenzi na ukarabati wa viwanja 12 vya ndege vilivyojengwa hali iliyoleta mkanganyiko katika utekelezaji wa miradi kati ya TAA na TANROADS.

Mheshimiwa Spika, Serikali ilitumia jumla ya **Shilingi 1,020,688,321,277.40** kwenye miradi ya ujenzi, ukarabati na uboreshaji wa viwanja vya ndege. Kwa msingi huo, kwa lengo la kutathmini iwapo kuna mifumo imara ya usimamizi wa miradi ya viwanja vya ndege, Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa hesabu za Serikali alifanya ukaguzi wa kina katika viwanja vya ndege 12 vilivyopo Tanzania bara. Mawanda ya ukaguzi huu yalianzia mwaka wa fedha 2016/17 mpaka 2020/21.

Mheshimiwa Spika, Lengo la ukaguzi lilikuwa ni kutathmini kama ujenzi, ukarabati na uboreshaji wa viwanja hivyo unafanyika kwa ufanisi na kuzingatia muda wa kutekelezwa mradi uliotengwa, gharama sahihi na ubora ili kutimiza lengo la kuboresha sekta ya usafiri wa anga.

Mheshimiwa Spika, Uchambuzi uliofanywa na Kamati katika kusimamia matumizi ya fedha za umma uliangalia zaidi mapungufu yaliyopo katika usanifu, kutofanyika kwa upembuzi yakinifu, mapungufu katika uzingatiaji wa Sheria ya Manunuzi ya Umma, usimamizi wenye dosari wa mikataba, malipo ya ziada pamoja na matumizi nje ya bajeti. Pamoja na mambo mengine, masuala ambayo yamebainishwa katika ukaguzi huo ni yafuatayo: -

a) Malipo ya Fidha Katika Mradi wa JNIA⁴ Kuchelewa Kulipwa na Kuongeza Gharama za Mradi Hadi Kufikia Sh. 29,768,029,951

Ili kupisha mradi wa upanuzi wa Kiwanja cha Ndege cha Kimataifa cha Julius Nyerere, ilifanyika tathmini kwa kaya zilizoathiriwa na mradi ambazo ni zile zilizokuwa katika maeneo ya Kipawa, Kigilagila na Kipunguni. Katika mchakato wa ulipaji wa fidha, kaya 1,125 zilizopo Kipunguni A na kipunguni Mashariki zilisalia pasipo kulipwa madai yao yenye thamani ya **Shilingi 7,413,357,576** kwa zaidi ya miaka 23.

⁴ Julius Nyerere International Airport.

Ukaguzi uliofanywa na CAG katika kipindi cha mwezi Julai, 2021 umebaini kuwa, tathmini mbalimbali zimekuwa zikifanyika ili kuhakiki na kupata thamani halisi ya deni hilo kuendana na mabadiliko ya muda na thamani ya fedha. Aidha, marudio ya tathmini ya karibuni iliyofanyika mwezi Mei 2020 ilizalisha thamani mpya ya **shilingi 29,768,029,951** sawa na ongezeko la **Shilingi 22,354,671,575** ambayo ni sawa na 302%. Suala hili lisipofanyiwa kazi mapema linaongeza hasara kwa Serikali na pia kusababisha usumbufu kwa wananchi wa maeneo husika;

b) Malipo ya Riba Kutokana na Kuchelewa kwa Malipo kwa Wakandarasi kwa Siku 5 hadi Siku 216

Mamlaka ya Viwanja vya Ndege Tanzania (TAA) iliingia mkataba na Mkandarasi M/s ARINC Information Management Services Tanzania Limited kwa ajili ya huduma ya ugavi, uwekaji, upimaji, uanzishaji na ukarabati wa Mifumo ya Taarifa katika Uwanja wa Ndege wa Kimataifa wa Julius Nyerere (JNIA). TAA ilichelewa kufanya malipo kwa mkandarasi huyo kwa siku 5 hadi 216 na kupelekea kuwepo kwa tozo ya riba ya kiasi cha **Shilingi 11,393,464,629**. Kuchelewa huko ambako kumeiingiza Serikali katika hasara ni kinyume na kifungu cha 5(b) (3) cha mkataba kati ya TAA na mkandarasi.

Vile vile, Uchambuzi uliofanywa na Kamati kutokana na ukaguzi uliofanywa na CAG umebaini kuwa, Serikali imetakiwa kulipa kiasi cha **Shilingi 2,753,388,441.79** kama tozo ya riba kutokana na kuchelewa kufanya malipo ya madai ya mkandarasi aliyepewa kazi ya ujenzi na ukarabati katika kiwanja cha Ndege cha Mwanza. Hadi ukaguzi huu ulipofanyika, Serikali imekwishamlipa mkandarsi huyo kiasi cha **Shilingi 2,069,098,269.36** na kubaki na deni la **Shilingi 684,290,172.43**;

c) Muingiliano wa Mamlaka kati ya Mamlaka ya Viwanja vya Ndege Tanzania (TAA) na Wakala wa Barabara Tanzania (TANROADS) katika Uendelezaji na Udhibiti wa Viwanja vya Ndege Vinavyomilikiwa na Serikali

Kama ambavyo nimefafanua hapo awali, mapitio ya nyaraka za utekelezaji katika taarifa ya ukaguzi yamebainisha kukosekana kwa mipaka ya wazi ya umiliki na majukumu baina ya TAA na TANROADS katika kufanya ununuzi, na kusimamia mikataba ya usanifu, ujenzi na ukarabati wa viwanja 12 vya ndege vilivyojengwa, kumesababisha kuongezeka kwa matumizi ya rasilimali za umma na kukosekana kwa tija.

TAA ilisaini mkataba namba AE-027/2016/2017/SHY/W/31 na mkandarasi mnamo tarehe 30 Juni 2017 kwa ajili ya kazi za ukarabati na uboreshaji kiwanja cha ndege Shinyanga. Aidha, mradi huo unafadhiliwa kati ya Serikali ya Tanzania kupitia Wizara ya Fedha na Mipango na Benki ya Uwekezaji ya Ulaya (EIB)⁵. Uchambuzi umebainisha kuwa, utekelezaji wa mradi huo haujaanza kwa muda mrefu kutokana na kubadilishwa kwa mujukumu ya usimamizi wa shughuli za ujenzi wa viwanja vya ndege kutoka TAA kwenda TANROADS hali iliyosababisha kuhamisha majukumu ya kimkataba.

Katika hatua nyingine, ukaguzi uliofanywa katika kiwanja cha ndege cha Dodoma ulibaini matumizi ya ziada ya fedha za umma kutokana na TAA kuondoa taa zinazotumia nishati ya jua zenye thamani ya **Shilingi 236,080,632** zilizowekwa na TANROADS wakati wa upanuzi wa kiwanja hiko ili kuweka taa nyingine zinazotumia nishati ya umeme. Hali hii inatokana na uwepo wa muingiliano wa majukumu;

Muingiliano huu wa kimajukumu kati ya TAA na TANROADS umechangia pia kupunguza uwezo wa TAA kutekeleza majukumu yake ipasavyo kwa kuwa uwezo wake wa mapato umepungua. Baada ya kuondolewa jukumu la kutengeneza na kukarabati viwanja vya ndege, mapato yanayokusanywa na TRA kwa niaba ya TAA kwenye tiketi za ndege hayarudishwi TAA hivyo kuathiri shughuli za ugharimiaji ujenzi na ukarabati wa viwanja vya ndege; na

⁵ European Investment Bank.

d) Mapungufu katika ujenzi wa Jengo la Abiria katika Kiwanja cha Ndege cha Mwanza

Taarifa ya ukaguzi imebaini kuwa mradi wa ujenzi wa jengo la abiria katika kiwanja cha ndege cha Mwanza una mapungufu makubwa na haukukidhi viwango kutokana na kutofanyika kwa upembuzi yakinifu wa kina, pamoja na kutopata kibali cha Mamlaka ya Usimamizi wa Anga Tanzania (TCAA). Aidha TAA na TANROADS ambao ndio wenye jukumu la kujenga na kufanya ukarabati wa miundombinu ya viwanja vya ndege hawakushirikishwa katika usanifu na ujenzi wa jengo hilo.

Mapitio ya mradi yaliyofanywa na wataalamu yalibaini mifumo muhimu ya uendeshaji wa jengo kutojumuishwa hivyo kutokuwepo kwa thamani ya fedha ambazo zimekwishatumika kwa ajili ya ujenzi wa jengo hilo.

2.3.6 Taarifa ya Ukaguzi wa Kiufundi Katika Ujenzi wa Hospitali za Rufaa za Mikoa na Kanda

Mheshimiwa Spika, Uchambuzi wa Kamati katika Taarifa ya Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali kuhusu ukaguzi wa kiufundi katika ujenzi wa hospitali za Rufaa za Mikoa na Kanda umebainisha kuwa kwa mwaka wa fedha 2018/19, Serikali ilitenga **Shilingi Bilioni 75.533** kwa ajili ya ujenzi wa hospitali mbili (2) za rufaa za kanda za Mtwara na Mbeya na hospitali tatu (3) za Rufaa za Mikoa ya Njombe, Katavi na Mara.

Mheshimiwa Spika, Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali (CAG) aliamua kufanya Ukaguzi wa Kiufundi katika miradi ya ujenzi wa Hospitali za Rufaa za Mikoa na Kanda ili kubaini kama zimejengwa kwa viwango vinavyotakiwa na kuangalia kama malengo ya ujenzi wa hospitali hizo yamefikwa.

Mheshimiwa Spika, Ukaguzi huu ulihusisha jumla ya miradi mitano (5) ya ujenzi wa hospitali za rufaa, mitatu kati yake ni hospitali za rufaa za mikoa na miwili ni hospitali za rufaa za kanda. Miradi hii ni pamoja na:

- i. Mradi wa Ujenzi wa Hospitali ya Rufaa ya Mkoa wa Mara;
- ii. Mradi wa Ujenzi wa Hospitali ya Rufaa ya Mkoa wa Katavi;
- iii. Mradi wa Ujenzi wa Hospitali ya Rufaa ya Mkoa wa Njombe;

- iv. Mradi wa Ujenzi wa Hospitali ya Rufaa ya Kanda ya Mbeya; na
- v. Mradi wa Ujenzi wa Hospitali ya Rufaa ya Kanda ya Mtwara.

Mheshimiwa Spika, Uchambuzi wa Kamati katika ukaguzi huu umebainisha dosari kadhaa ambazo zinatakiwa kufanyiwa kazi na Serikali ili kuhakikisha thamani halisi ya fedha za umma iliyowekezwa inafikiwa. Maeneo hayo ni kama ifuatavyo: -

a) Dosari Katika Mipango na Usanifu wa Majengo ya Hospitali za Rufaa na Kanda

Ukaguzi ulibaini mapungufu kadhaa katika eneo la mipango na usanifu wa majengo ya hospitali za rufaa. Mapungufu hayo katika eneo hili ni pamoja na haya yafuatayo: -

- i. Kutofanyika ipasavyo kwa upembuzi yakinifu katika baadhi ya majengo ya hospitali za rufaa za Mikoa ya Njombe, Mbeya na Katavi. Hii ilichangiwa zaidi na sababu kuwa ujenzi wa hospitali hizi ulipoanza mwaka 2016 ulikuwa chini ya TAMISEMI badala ya Wizara ya Afya ambayo ndio ilikuwa na uwezo zaidi wa kuwezesha upembuzi yakinifu wa kina;
- ii. Kutokuwepo na mipango toshelevu ya kibajeti ya utekelezaji wa ujenzi. Mathalani ujenzi wa hospitali ya rufaa ya Mkoa wa Mara ulisimama kwa muda mrefu kwa ukosefu wa fedha; na
- iii. Dosari katika usanifu wa majengo kwa kuzingatia TAMISEMI walianza kutekeleza miradi hii bila kuishirikisha Wizara ya Afya ipasavyo katika suala la usanifu wa majengo. Hivyo baadhi ya majengo yalianza kujengwa bila ya kuwa na sifa stahiki za matumizi ya hospitali hivyo kukosa thamani halisi ya matumizi ya fedha za umma;

b) Mapungufu Katika Mchakato wa Taratibu za Manunuzi;

Taarifa ya ukaguzi imebainisha dosari kadhaa katika mchakato wa manunuzi uliofanyika mwaka 2016 katika kuanza zoezi la ujenzi wa hospitali hizo za kanda na za rufaa. Mapungufu hayo ni pamoja na kutojumuishwa kwenye Mpango wa Manunuzi wa Mwaka (APP)⁶ manunuzi ya huduma za Wahandisi

⁶ Annual Procurement Plan.

washauri na wakandarasi, kutokuwepo kwa dhamana za utendaji, matumizi yasiofaa ya Waraka wa Bodi ya Zabuni (circular resolution) na utuzanzaji duni wa nyaraka za zabuni;

c) Mapungufu Katika Uzingatiaji wa Vipimo Wakati wa Ujenzi wa Hospitali

Kama ilivyobainishwa hapo awali, changamoto za usanifu zilisababisha majengo ya baadhi ya hospitali kutojengwa kwa viwango vinavyokubalika na Wizara ya Afya. Changamoto za vipimo vya majengo vilibainika katika hospitali za rufaa za mkoa ya Mara na Njombe;

d) Dosari Katika Ufuatiliaji wa Utekelezaji wa Mikataba

Katika eneo hili ukaguzi ulibaini mapungufu katika mfumo wa usimamizi wa ujenzi wa hospitali za rufaa na kanda hivyo kupunguza ufanisi katika zoezi hilo. Mfano katika ujenzi wa hospitali ya rufaa ya mkoa wa Mara, mkandarasi (M/s NHC) alindaaa BoQs ya kiasi cha **Shilingi 134,500,000** lakini kwenye hati ya malipo alilipwa **Shilingi 154,500,000**. Kwa upande wa hospitali ya mkoa wa Mtwara mkandarasi alilipwa fedha za ziada **Shilingi 200,544,000** kwa kutengeza dari wakati kazi hiyo ilikuwa sehemu ya mkataba wa awali.

2.3.7 Uchambuzi wa Taarifa ya Ukaguzi wa Kiufundi Katika Ujenzi wa Miradi ya Umwagiliaji

Mheshimiwa Spika, Mnamo tarehe 19 Januari, 2023, Kamati ilikutana na Afisa Masuuli Wizara ya Kilimo na Tume ya Umwagiliaji ili kupitia, kuchambua na kufanya mahojiano kuhusu Taarifa ya Ukaguzi wa Kiufundi Katika Ujenzi wa Miradi ya Umwagiliaji.

Mheshimiwa Spika, Taarifa ya Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali inabainisha kuwa, Sekta ya Kilimo inategemewa na takribani asilimia **80** ya Watanzania kwenye shughuli zao za maisha ya kila siku. Kilimo kinachangia **asilimia 26** ya pato la Taifa na kiasi cha **asilimia 30** ya mapato ya mauzo ya nje. Pamoja na mchango huo wa Sekta ya Kilimo, Kilimo cha Tanzania bado kimekuwa cha kutegemea mvua.

Mheshimiwa Spika, Taarifa ya ukaguzi inaendelea kufafanua kwamba, Tanzania ina kadiriwa kuwa na jumla ya eneo linaloweza kutumika kwa maendeleo ya umwagiliaji kuwa ni **hekta milioni 29.4**. Katika jumla ya eneo hilo, ni **hekta milioni 2.3** zilizo na uwezo mkubwa wa kufanyika shughuli za umwagiliaji, na **hekta milioni 4.8** kuwa na uwezo wa kati, wakati **hekta milioni 22.3** ni eneo lenye uwezo mdogo. Hata hivyo, pamoja na uwezo huo wote, ni **hekta 461,326** tu sawa na **asilimia 1.6** ya eneo lote ambalo hadi sasa limeendelezwa chini ya kilimo cha umwagiliaji.

Mheshimiwa Spika, Uchambuzi wa Kamati ulibaini kuwa ukaguzi huu ulifanyika kwa sababu kuu moja ambayo ni kuwa, baadhi ya miradi ya umwagiliaji ilikuwa inatekelezwa bila kufuata taratibu bora za usimamizi wakati wa utekelezaji wake. Kwa mfano, ujenzi wa miradi ya umwagiliaji ilikuwa haitekelezwi kulingana na muda na bajeti iliyokubaliwa hivyo kuongeza gharama kwa Serikali na kutopatikana kwa thamani ya fedha za umma zinazotumika.

Mheshimiwa Spika, Taasisi zilizokaguliwa ni Tume ya Taifa ya Umwagiliaji na Wizara ya Kilimo. Miradi iliyo kaguliwa ilitekelezwa kuanzia mwaka wa fedha 2018/19 na miradi ambayo ilikua inaendelea kujengwa wakati wa ukaguzi. Ukaguzi huu ulihusisha miradi iliyotekelezwa katika mikoa ya Morogoro, Mbeya, Mwanza, Kilimanjaro, Mara, Kagera na Manyara.

Mheshimiwa Spika, Dosari zilizobainika kupitia ukaguzi huu ni kama ifuatavyo: -

a) Mapungufu Katika Uzingatiaji wa Sheria ya Manunuzi ya Umma na Kanuni zake

Ukaguzi ulibaini kuwa kulikuwa na mapungufu katika uzingatiaji wa Sheria ya manunuzi na kanuni zake wakati wa utekelezaji wa baadhi ya miradi ya umwagiliaji kama ifuatavyo: -

- i. Kwa baadhi ya skimu za umwagiliaji, uhakiki wa usanifu haukufanyika kabla ya kuanza kwa mradi. Kazi iliyosanifiwa na Mshauri elekezi ilitekelezwa bila kupitiwa na mteja na matokeo yake, mabadiliko yasiyo ya lazima yalijitokeza wakati wa hatua za ujenzi. Hii hatimaye ilisababisha gharama za ziada ya usimamizi na kupitiliza muda wa

ujenzi wa mradi. Kwa mfano, kwa mradi wa Kilangali zilipita siku za ziada 240, wakati kwa mradi wa Msolwa Ujamaa, Morogoro zilipita siku za ziada 180; na

- ii. Aidha, ukaguzi ulibaini kutokuwepo kwa uchunguzi wa kina kuhusiana na uwezo wa mkandarasi mshauri (due diligence) katika utekelezaji wa usimamizi wa ujenzi wa miradi ya umwagiliaji ya Kilangali, Morogoro Wilaya ya Kilosa na Msolwa Ujamaa, Mkoa wa Morogoro, Wilaya ya Kilombero. Katika maombi ya kazi ya usimamizi kwenye miradi ya Msolwa- Ujamaa na shamba la Mbegu la Kilangali, mkandarasi mshauri aliwasilisha hati za wasifu wa wafanyakazi wake kutoka kampuni ya ushauri ya M/s Edge. Majina yaliyowasilishwa yalikuwa tofauti na majina yaliyopo kwenye nyaraka mbalimbali za Serikali. Aidha uchunguzi wa kina haukufanyika ili kujiridhisha iwapo kampuni husika ilikuwa inamiliki wafanyakazi hao kinyume na Kanuni za Manunuzi ya Umma⁷ inayohusina na uchunguzi wa kina wa mkandarasi kabla ya kupewa zabuni;

b) Mapungufu Yaliyojitokeza Wakati wa Ujenzi wa Miradi ya Umwagiliaji

Wakati wa utekelezaji wa shughuli za ujenzi wa miradi ya umwagiliaji kulibainika mapungufu kadhaa kama yanavyofafanuliwa hapa chini: -

- i. Mikataba yote tisa (9) iliyohakikiwa haikukamilika ndani ya kipindi cha mkataba. Kulikuwa na kuchelewa kwa muda wa kukamilisha mradi ambapo muda wa kazi uliongezwa kwa vipindi kuanzia siku 80 hadi siku 450. Sababu kubwa za kuongeza muda katika miradi iliyochaguliwa zilikuwa ni uwezo dhaifu wa wakandarasi, kuchelewa malipo kwa wakandarasi, utendaji mbovu wa wakandarasi; na usimamizi dhaifu wa mshauri elekezi; na
- ii. Ukaguzi ulibaini kutokuwepo kwa udhibiti wa kuridhisha wa gharama

⁷ Kanuni ya 373 ya Kanuni za Ununuzi wa Umma GN Na.446/2013

zilizotokana na kubadilika kwa mawanda ya ujenzi. Mapitio ya nyaraka mbalimbali za hati za malipo yalibainisha mapungufu kuhusu gharama kwenye miradi inayotekelezwa na Wizara ya Kilimo. Kwa mfano ilibainika kuwa, huduma za ushauri zilitakiwa kufanyika kwa gharama ambayo ni **Shilingi 835,433,858**. Hata hivyo, mapitio ya nyongeza kwa ajili ya ushauri yalionesha kiasi kilicholipwa kimeongezeka hadi kufikia **Shilingi 1,301,119,529.29**. Ongezeko hili lilikuwa sawa na asilimia 56 ya kiasi cha mkataba wa awali. Suala hili lilikuwa kinyume na Kanuni za Ununuzi wa Umma⁸;

c) Mapungufu Katika Udhhibiti wa Ubora wa Ujenzi wa Miradi ya Umwagiliaji

Katika eneo hili uchambuzi wa Kamati katika taarifa ya ukaguzi ulibainisha mapungufu na dosari katika matumizi ya fedha za umma. Mapungufu hayo ni kama ifuatavyo: -

- i. Kifungu cha 14(1) cha Sheria ya Taifa ya Umwagiliaji, 2013 kinamtaka Mkaguzi wa umwagiliaji kuhakikisha viwango vya ubora wa miradi ya umwagiliaji vinafikiwa. Licha ya takwa hilo, ukaguzi ulibaini kuwa kulikuwepo na mapungufu kwenye vipimo na mawanda ya kazi. Aidha, ilibainika kuwa utofauti huo ulioonekana ulisababishwa na mapungufu yaliyotokana na usanifu. Kwa msingi huo eneo hili lina viashiria vya matumizi mabaya ya fedha za umma;
- ii. Aidha, ukaguzi ulibaini kuwa Miradi miwili ya Ngage, Mkoa wa Manyara Wilaya ya Simajero na Katela Ntaba, Mkoa wa Mbeya Wilaya ya Busokelo ilikuwa na vigawa maji pungufu ambavyo vilipungua kutokana na kupunguza mawanda ya mradi ili uweze kukamilika sawa na kiasi cha pesa kilicho pangwa. Vilevile, miradi miwili (2) ya Msolwa Ujamaa na Shamba la Mbegu la Kilangali lilikuwa na vigawa maji pungufu hali ambayo ilisababishwa na usanifu usiojitosheleza; na

⁸ Kwa mujibu wa Kanuni ya 114 ya Kanuni za Ununuzi wa Umma, GN. Na.446/2013

- iii. Ukaguzi ulibaini kuwa miradi sita kati ya saba iliyotekelezwa na Tume ya Taifa ya Umwagiliaji pamoja na Wizara ya Kilimo haikuweza kuleta kwa wakaguzi majibu ya vipimo vya uimara wa zege;

d) Tathmini Katika Upangaji wa Miradi ya Umwagiliaji

Uchambuzi wa Kamati katika taarifa ya ukaguzi wa usanifu na ujenzi wa miradi ya Umwagiliaji ulibaini mapungufu katika eneo la upangaji wa miradi ya Umwagiliaji. Mapungufu hayo ni kama ifuatavyo: -

- i. Kupitia mapitio ya Ripoti ya Ukaguzi wa Ununuzi iliyofanywa na Mamlaka ya Udhibiti wa Ununuzi wa Umma (PPRA), ilibainika kuwa, miradi ya umwagiliaji ya Msolwa-Ujamaa na Mradi wa shamba la Mbegu la Kilangali iliyokuwa ikitekelezwa na Wizara ya Kilimo mnamo Septemba, 2018, utekelezaji wa miradi hiyo haikuwa imejumuishwa ndani ya Mpango wa Manunuzi wa Mwaka. Hata hivyo, Wizara ilihuisha mpango wake wa manunuzi wa mwaka mnamo tarehe 6 Machi, 2019 ikiwa ni miezi sita kupita baada ya maradi kuanza;
- ii. Ukaguzi ulibaini kuwa manunuzi ya miradi mitatu (3) ya umwagiliaji kati ya miradi saba (7) yaliyofanywa na Tume ya Taifa ya Umwagiliaji yalifutwa kutokana na kutokuwa na fedha za kutosha. Taratibu za manunuzi yaliyofutwa yalizihusu zabuni namba PA.137/HQ/2017-18W/05 kwa Katela- Ntaba, PA/137/HQ/2017-18/SSIDP/W/05 kwa Mbaka na PA.137/HQ/2017- 18W/8 kwa Endagaw ingawa mikataba ilikuwa tayari imesainiwa;
- iii. Ukaguzi pia ulibaini kuwa, katika shamba la mbegu la Kilangali mradi uliobuniwa haukujumuisha Mfereji mama (Parental canal), pia, haukusaniifu vizuri mteremko wa Mfereji mkuu (Main canal) ili uwe kwenye ngazi za juu ili kuongeza ufanisi wa umwagiliaji na pia watumiaji waliopo mkondo wa chini wapate kufikiwa na maji ya kutosha. Ilibainika kuwa, hayo yote ni matokeo ya kwamba Mshauri Elekezi alibuni mradi huo bila kutembelea eneo husika.

Aidha, kwa mradi wa Msolwa Ujamaa mfereji mkuu uliobuniwa hapo awali ulikuwa ukipita katika maeneo ya makazi na uwanja wa michezo

wa mpira wa miguu. Pamoja na hayo, miradi yote ya umwagiliaji ilikuwa na mapungufu kwenye usanifu wake hivyo kupunguza thamani ya fedha ambao ndio eneo la msisitizo la Kamati ya PAC kwa niaba ya Bunge.

2.3.8 Uchambuzi wa Taarifa ya Ukaguzi wa Kiufundi wa Mradi wa Umeme wa Maporomoko ya Maji ya Mto Rusumo

Mheshimiwa Spika, Nchi za Tanzania, Burundi na Randa ziliingia makubaliano ya ubia na ya utekelezaji wa mradi wa Umeme wa maporomoko ya maji ya mto Rusumo kupitia kampuni ya nguvu za umeme ya Rusumo (Rusumo Power Company Limited). Mradi huu unatekelezwa kwa fedha za mkopo kutoka Benki ya Dunia wa jumla ya **Dola za Marekani Milioni 113.33.**

Mheshimiwa Spika, Utekelezaji wa mradi ulianza tarehe 11 Julai, 2014 na ulitarajiwa kukamilika tarehe 31 Desemba, 2020. Hata hivyo, tarehe ya kukamilika kwa mradi ilibadilishwa na kuwa 31 Machi, 2023. Lengo la kutekeleza mradi huo ni kuondoa matatizo ya upatikanaji wa umeme katika nchi hizo tatu.

Mheshimiwa Spika, Serikali ya Tanzania inasimamia mradi huo kupitia wawakilishi wake waliopo katika Bodi ya wakurugenzi (The Board of Directors) pamoja na uwepo wa wajumbe katika Kamati tendaji (Steering Committee). Aidha, ukaguzi wa ufanisi na kiufundi uliofanywa katika mradi huu ulishirikisha Wadhibiti na Wakaguzi wakuu wa fedha za Serikali wa Nchi zote tatu (3) zinazoshiriki katika utekelezaji wa mradi ili kujiridhisha iwapo utekelezaji wa mradi ulizingatia sheria, kanuni, na miongozo. Pia, kujiridhisha kama thamani ya fedha imepatikana katika matumizi yaliyofanywa kwa kipindi cha kuanzia tarehe 24 Januari 2014 hadi 30 Juni 2021.

Mheshimiwa Spika, Lengo la Kamati kufanya uchambuzi wa kina wa mradi huu ni kujiridhisha iwapo kuna matumizi sahihi ya fedha za umma kutokana na ukweli kwamba fedha zilizotumika kutekeleza mradi huu ni za mkopo na hivyo zitakuja kurejeshwa na wananchi wa Tanzania.

Mheshimiwa Spika, Uchambuzi wa Kamati katika taarifa ya ukaguzi ya ufanisi na kiufundi ya mradi wa umeme wa maporomoko ya mto Rusumo imebainisha masuala yafuatayo: -

a) Kutofuatwa kwa Taratibu za Manunuzi Wakati wa Mchakato wa Kumpata Mzabuni

Ukaguzi wa CAG umebaini mapungufu wakati wa tathmini ya zabuni inayohusiana na kazi za ujenzi na usanifu, usambazaji na uwekaji wa vifaa vya injini ya maji (CP1) kutokana na Mzabuni kampuni ya CGCOC-JWHC ambaye hakutimiza vigezo vya awali (preliminary requirements) hivyo kuondolewa kwenye hatua za awali za mchakato wa ununuzi kupewa zabuni.

Hata hivyo, Benki ya Dunia ambayo ndio inatoa Mkopo wa mradi huo iliamua kuipa zabuni kampuni hiyo kwa gharama za **Dola za Marekani 75,134,641.16** na kuiacha Kampuni ya OZALTIN – MALTAURO – GV ambayo ilikuwa imeomba zabuni hiyo kwa gharama za **Dola za Marekani 93,960,447.99** na ambayo ilikuwa ilikuwa imependekezwa hapo awali na Timu ya Tathmini.

Uchambuzi wa Kamati umebaini kufanyika kwa malipo zidifu yaliyosababishwa na kutunuku zabuni kwa mzabuni ambaye hakukidhi vigezo ambapo, kulingana na taarifa ya utekelezaji ya mradi, gharama za mradi zitaongezeka kutoka **Dola za Marekani 75,134,641.16** zilizopo katika mkataba hadi kufikia **Dola za Marekani 119,608,803.30;**

b) Upembuzi Yakinifu Kutoonesha Uhalisi wa Eneo la Utekelezaji wa Mradi

Pamoja na mapungufu mengine yaliyobainika wakati wa ukaguzi wa mradi, kutojitosheleza kwa upembuzi yakinifu na usanifu kumesababisha ongezeko la gharama kwa kiasi cha **Dola za Marekani 15,263,167.5617** (ikijumuisha **Faranga za Rwanda 347,939,297.43** na **Dola za Marekeani 14,289,631.52, Dola za Kanada 137,726** na **Yuro 430,112**) kutokana na kukosekana kwa taarifa ya kina ya kihandisi pamoja na kutojitosheleza kwa taarifa za utafiti wa kiutaalamu wa ufanisi wa miamba.

Mapungufu hayo kwa kiasi kikubwa yamechangia kuongeza gharama za mradi pamoja na kuchelewa kwa muda wa utekelezaji wa mradi hali inayosababisha malengo ya mradi kutofikiwa kwa wakati uliopangwa;

c) Masharti Katika Mkataba wa Mkopo

Uchambuzi wa Kamati umebaini uwepo wa masharti hasi katika mkopo wa ujenzi wa mradi wa Bwawa la Rusumo. Ukaguzi umebaini kuwa Tanzania imepewa mkopo kwa asilimia 100 (CREDIT NUMBER 52/BI) wenye thamani ya **Dola za Marekani 113.33**, Rwanda wamepewa Ruzuku Kwa asilimia 50 na pia kupewa mkopo kwa asilimia 50 wenye thamani ya **Dola za Marekani 56.67**. Aidha Burundi wao wamepewa ruzuku kwa asilimia 100 wenye thamani ya **Dola za Marekani 113.33**; na

d) Mapungufu Katika Masuala ya Usimamizi wa Mikataba

Mapitio ya taarifa za mradi zimebainisha mapungufu mbalimbali katika usimamizi wa mikataba ikiwemo kuchelewa kukamilika kwa mradi kwa muda wa mwaka mmoja na miezi sita (6) kutoka muda mradi ulipoanza kutekelezwa mwezi Februari, 2017 hadi muda wa ukaguzi ulipofanyika mwezi, Septemba, 2021.

Uchambuzi wa Kamati wa taarifa iliyowasilishwa na CAG ulibaini kuwa, tangu kuanza kwa utekelezaji wa mkataba huu hadi hati ya malipo 44 (IPC 45), mwajiri alilipa kiasi cha **Faranga za Rwanda 33,290,839** na **Dola za Marekani 315,375.66** kama kiasi cha fedha kwa kazi ambazo gharama zake hazikubainishwa kwenye mkataba (provisional sum) na ambazo hazikuwa na nyaraka zozote na uthibitisho wa malipo hayo.

2.3.9 Uchambuzi wa Taarifa ya Ukaguzi wa Ufanisi Katika Uendelezaji na Utangazaji wa Sekta ya Utalii Nchini

Mheshimiwa Spika, Mhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali alifanya ukaguzi wa ufanisi katika eneo la Uendelezaji na Utangazaji wa Sekta ya Utalii Nchini kwa kuzingatia kwamba, Sekta ya Utalii ina mchango mkubwa katika pato la Taifa.

Mheshimiwa Spika, Kwa mujibu wa Taarifa ya Umoja wa Mataifa (2020), mapato ya fedha za kigeni ya Tanzania yaliyotokana na utalii yalifikia **Dola za Marekani Bilioni 2.557**. Kwa mwaka 2017, mchango wa Sekta ya Utalii katika Pato la Taifa la Tanzania ulikuwa takribani **asilimia 17.5**.

Mheshimiwa Spika, Ukaguzi huu ulilenga kufanya tatahmini ya iwapo rasilimali zinazotumiwa na Bodi ya Utalii Tanzania (TTB) na Wizara ya Maliasili na Utalii

zinasaidia kutangaza utalii ipasavyo ili kuliongezea Taifa fedha za kigeni na manufaa mtambuka. Aidha, hicho ni kipimo muhimu cha iwapo matumizi ya fedha za umma yamefanyika kwa ufasaha.

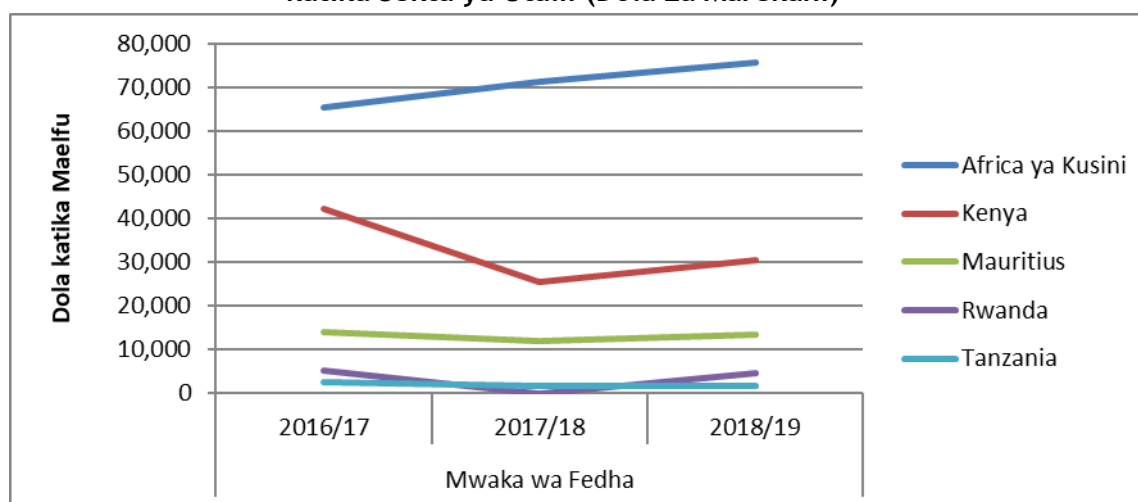
Mheshimiwa Spika, Kwa muhtasari ukaguzi huu ulibaini masuala makuu yafauatayo: -

- a) Maendeleo yasiojitosheleza ya sekta ya utalii hapa nchini. Katika eneo hili ukaguzi ulibaini kuwa Mpango wa Taifa wa Maendeleo wa Miaka Mitano (5) ulilenga kuongeza mapato yanayotokana na watalii wa nje hadi kufikia **Dola za Marekani Bilioni 3.6**, ambayo ni sawa na shilingi za Tanzania **Trilioni 8.374** ifikapo mwaka 2021. Uchambuzi wa wakaguzi ulibaini kuwa Wizara haikufikia lengo hilo kwani hadi mwaka 2020, ni **Shilingi za Tanzania Trilioni 1.6** pekee zilipatikana, sawa na asilimia 19 tu ya lengo lililowekwa ifikapo 2021;
- b) Kutofikiwa kwa lengo la idadi ya watalii wanaotembelea hapa nchini. Mpango wa Maendeleo ya Taifa wa Miaka Mitano (5) ulilenga kuongeza idadi ya watalii kutoka nchi za nje hadi kufikia **1,759,750** ifikapo mwaka 2020. Vilevile, Mpango Mkakati wa Bodi ya Utalii Tanzania, ulilenga kuongeza watalii wa kimataifa kutoka **1,284,279** Mwaka 2016, hadi **3,000,000** ifikapo Juni, 2022. Hata hivyo, uchambuzi wa takwimu kutoka katika Taarifa ya Takwimu ya Wizara ya Maliasili na Utalii ya Mwaka 2020, ulionesha kuwa, hadi mwaka 2020, lengo lilikuwa halijafikiwa, kwani idadi ya juu ilikuwa ni wageni **1,527,230**;
- c) Bodi ya Utalii Tanzania kutowezeshwa ipasavyo kutangaza shughuli za utalii. Wizara ya Maliasili na Utalii ilitarajiwa kutoa/kupeleka asilimia 100 ya bajeti iliyotengwa na Bodi ya Utalii Tanzania kutoka katika Tozo ya Maendeleo ya Utalii 'TDL'⁹. Hata hivyo, uchambuzi wa Wakaguzi ulibaini kuwa, kwa kipindi cha miaka mitano (5) ya fedha, Wizara iliipelekea Bodi ya Utalii jumla ya **Shilingi Milioni 5,875** kati ya **Shilingi Milioni 30,600** zilizokuwa zimepangwa. Kiasi hiki ni sawa na **asilimia 19** ya bajeti yote iliyopangwa na kupitishwa kwa kipindi cha miaka mitano (5) ya fedha.

⁹ Tourism Development Levy

Vilevile, miongoni mwa nchi zenye ushindani katika sekta ya utalii ndani ya ukanda wetu wa Afrika, Tanzania ilibainika kutengewa kiasi kidogo zaidi cha bajeti. **Kielelezo Na. 2** kinaonesha bajeti iliyotengwa kwa ajili ya sekta ya utalii kwa kipindi cha miaka mitatu (3) miongoni mwa nchi shindani katika ukanda wa Afrika.

Kielelezo Na. 2: Bajeti ya Tanzania kwa Ajili ya Utangazaji Utalii Ukilinganisha na Nchi Shindani katika Sekta ya Utalii (Dola za Marekani)

Chanzo: Uchambuzi wa Kamati katika Taarifa ya Hesabu Zilizokaguliwa za Fedha za Bodi ya Utalii ya Taifa, 2021

Kielelezo Na 2 kinaonesha kuwa, bajeti ya utalii kwa Tanzania kwa ajili ya kukuza na kutangaza bidhaa za utalii ni ndogo ikilinganishwa na nchi nyingine katika ukanda wetu. Hii ni licha ya kuwa Tanzania ni nchi inayoongoza kwa kuwa na vivutio vingi vyenye kuvutia watalii miongoni mwa nchi washindani katika ukanda wetu;

- d) Wizara ya Maliasili na Utalii kutofuatilia ipasavyo waendeshaji wa shughuli za utalii hali inayoweza sababisha upotevu wa mapato ya Serikali. Ukaguzi ulibaini kuwa kutoka mwaka 2016/17 hadi 2020/21, Wizara ya Maliasili na Utalii ilifanya ukaguzi wa waendeshaji wa shughuli za utalii katika Mikoa nane (8) kati ya 26 nchini. Mikoa iliyokaguliwa ni pamoja na Dar es Salaam, Manyara, Iringa, Arusha, Morogoro na Pwani. Hata hivyo, Mikoa ya Mbeya na Kigoma haikufikiwa licha ya kuwa ni mikoa yenye shughuli za utalii na inayojulikana kwa kuwa na waendeshaji wengi wa shughuli za utalii na maeneo ya utalii;

e) Bodi ya Utalii Tanzania kufikia asilimia 64 tu ya lengo la Utangazaji utalii na utafutaji wa masoko ya utalii kati ya mwaka 2016-2021. Kama ilivyobainishwa hapo awali, ukaguzi ulilenga kutathmini iwapo fedha za umma zinazotumika kutangaza utalii zinafikia malengo tarajiwa. Hata hivyo, ukaguzi ulibaini TTB ilifikia malengo yake kwa asilimia 64; na

f) Kufanyika kampeni chache za uelimishaji wa masuala ya utalii. Ukaguzi uliofanyika kati ya mwaka 2016/17 – 2020/21, ulibaini kuwa Bodi ya Utalii ilifanya kampeni za uelimishaji 37 kati ya 240 zilizopangwa (sawa na asilimia 15.4). Hali hii ilitokana na ukosefu wa rasilimali fedha za kuwezesha utekelezaji wa utoaji wa elimu.

2.4 Ufuatiliaji wa Maazimio ya Bunge Yanayotokana na Taarifa ya Mwaka ya Kamati Iliyowasilishwa Bungeni Februari 2022

Mheshimiwa Spika, Kwa mujibu wa Kanuni ya 14 (b) ya Nyongeza ya Nane ya Kanuni za Kudumu za Bunge Toleo la Juni, 2020, Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Hesabu za Serikali imepewa jukumu la kufuatilia utekelezaji wa mapendekezo yaliyokwisha tolewa na Kamati ili kuondoa matatizo yenye maeneo mabaya ya matumizi ya fedha za umma.

Mheshimiwa Spika, Aidha, Pamoja na jukumu hilo la Kikanuni, Kamati ina dhima pia ya kufuatilia utekelezaji wa maazimio ya Bunge yanayotokana na taarifa mbambali za Kamati zinazokuwa zimewasilishwa Bungeni.

Mheshimiwa Spika, Wakati wa Mkutano wa Sita wa Bunge uliofanyika tarehe 01 - 18 Februari, 2022, Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Hesabu za Serikali iliwasilisha taarifa yake ya mwaka Bungeni. Taarifa hiyo ilikuwa na uchambuzi na mapendekezo. Baada ya majadiliano ya kina, maazimio makuu kumi na mbili (12) ya Bunge yenye vipengele thelathini na moja (31) yalitolewa kwenda Serikalini kwaajili ya utekelezaji.

Mheshimiwa Spika, Mnamo tarehe 26 Januari, 2023, Kamati ilikutana na Mlipaji Mkuu wa Serikali na Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali ili kupitia, kuchambua na kujadili Taarifa ya Wizara ya Fedha na Mipango ya Utekelezaji wa Maazimio ya Bunge Yatokanayo na Taarifa ya Mwaka ya Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Hesabu za Serikali iliyowasilishwa katika Mkutano wa Sita wa Bunge wa Februari, 2022.

Mheshimiwa Spika, Baada ya uchambuzi wa taarifa hiyo muhtasari wa utekelezaji wa Maazimio ya Bunge umechambuliwa katika Jedwali Na. 2.2 hapa chini: -

Jedwali Na. 2.2: Muhtasari wa utekelezaji wa Maazimio ya Bunge

Na.	Maelezo	Idadi ya Maazimio	Asilimia
1.	Maazimio yaliyotekelezwa	4	13%
2.	Maazimio ambayo utekelezaji unaendelea	22	71%
3.	Maazimio ambayo hayajatekelezwa	4	13%
4.	Maazimio ambayo hayakuhakikiwa	1	3%
5.	Jumla	31	

Chanzo: *Uchambuzi wa Kamati kutoka kwenye taarifa ya MOFP kuhusu utekelezaji wa Maazimio ya Bunge, Januari, 2023.*

Mheshimiwa Spika, Kama inavyoonekana katika Jedwali Na. 2.2 utekelezaji wa maazimio ya Bunge kutokana na Taarifa ya Mwaka ya Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Hesabu za Serikali iliyowasilishwa wakati wa Mkutano wa Sita wa Bunge wa tarehe 01 hadi 18 Februari, 2022, umefanyika katika hatua mbalimbali.

Mheshimiwa Spika, Katika vipengele vidogo 31 vya Maazimio ya Bunge, Maazimio 4 sawa na 13% yalikuwa yametekelezwa kikamilifu, Maazimio 22 sawa 71% yalikuwa katika hatua mbalimbali za utekelezaji, Maazimio 4 sawa na 13% hayajatekelezwa na Azimio 1 sawa 3% halikuhakikiwa na CAG kwa kuwa nyaraka zake ziliwasilishwa kwa kuchelewa.

Mheshimiwa Spika, Naomba kulifahamisha Bunge lako Tukufu Maazimio ya Bunge manne (4) ambayo hayajatekelezwa hadi sasa: -

a) Hoja Kuhusu Kuiongezea Mtaji Benki ya Biashara ya Tanzania (TCB)

Uhakiki wa Mdhiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali katika majibu ya Wizara ya Fedha na Mipango umebainisha kuwa hadi sasa Serikali haijatoa mkakati madhubuti wa kuiongezea mtaji benki ya TCB.

b) Hoja Kuhusu Uwepo wa Mtaji Hasi kwa Benki ya Maendeleo (TIB)

Uhakiki uliofanyika pia umebainisha kwamba Serikali haijabainisha mkakati yakinifu wa kushughulikia suala la mtaji wa benki ya TIB Maendeleo ambayo ina mtaji hasi kinyume na masharti ya Benki Kuu.

c) Utekelezaji wa Mapendekezo ya CAG Kuhusu Ukaguzi wa Ufanisi Kuhusu Shamba la Miwa Mbigiri

Uhakiki wa utekelezaji wa agizo haukuweza kufanyika kutokana na Serikali kutowasilisha viambatisho.

d) Deni la Benki ya BADEA linalotokana na Riba kwa Mkopo wa TIB

Katika eneo hili Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali hakupata majibu ya Serikali na nyaraka hivyo anasubiri majibu hayo ili kutoa maoni.

Mheshimiwa Spika, Kamati ilifanya mahojiano ya kina na Mlipaji Mkuu wa Serikali kuhusu utekelezaji wa Maazimio ya Bunge hasa yale ambayo yapo katika hatua za utekelezaji. Maelezo ya Serikali yalibainisha hatua kadhaa ambazo zinaendelea kuchukuliwa ikiwa ni pamoja na zile zinazohitaji utungwaji wa Sheria katika maeneo kadhaa. Hata hivyo kuna baadhi ya Maazimio utekelezaji wake unahitaji uamuzi tu wa Serikali bila kuhusisha mchakato wa muda mrefu.

Mheshimiwa Spika, Naomba Bunge lako Tukufu litoe msisitizo ili Serikali itekeleze Maazimio ya Bunge kwa wakati. Kwa msingi huo, vipengele 22 vya Maazimio ya Bunge ambavyo vipo katika hatua mbalimbali za utekelezaji ni muhimu vikakamilika mapema iwezekanavyo. Utekelezaji wa maazimio ya Bunge ni msingi muhimu wa uwajibikaji katika matumizi ya fedha za umma.

2.5 Ziara za Ukaguzi wa Miradi ya Maendeleo Ili Kutathmini Thamani ya Fedha Iliyotumika

Mheshimiwa Spika, Mapema mwezi Machi, 2022, Kamati ilifanya ziara za ukaguzi wa miradi ya maendeleo ili kujiridhisha na thamani halisi ya fedha iliyotumika katika utekelezaji wa miradi hiyo. Ziara zilifanyika katika Mikoa ya Singida, Manyara, Arusha, Tanga, Dar es Salaam na Morogoro. Jumla ya miradi ya maendeleo kumi na nane (18) ilitembelewa.

Mheshimiwa Spika, Miradi iliyotembelewa ni pamoja na mradi wa “backbone transmission investment” unaohusu ujenzi wa Kituo cha kupoza umeme uliopo Singida, mradi wa ujenzi wa jengo la RPC Singida, mradi wa njia ya usafirishaji umeme kati ya Tanzania na Kenya, mradi wa usambazaji maji katika Mji wa Babati na vijiji vya jirani, mradi wa usambazaji maji katika jiji la Arusha, miradi kadhaa katika Chuo cha Ufundi Arusha, miradi ya TARURA Moshi na upanuzi wa Bandari ya Tanga.

Mheshimiwa Spika, Miradi mingine ilikuwa ni pamoja na ukarabati wa Kituo cha kuzalisha umeme Hale, ujenzi wa barabara ya Tanga – Pangani, miradi ya maji Dar es Salaam, upanuzi wa bandari ya Dar es Salaam na miradi ya ukarabati wa barabara Dar es Salaam.

Mheshimiwa Spika, Kwa kuzingatia majukumu ya msingi ya Kamati hii, Kamati imetoa taarifa ya miradi iliyokaguliwa ambayo iligundulika kuwa na changamoto na dosari za kiutekelezaji hivyo kuwa na atahari katika matumizi ya fedha za umma. Maelezo ya miradi hiyo ni kama ifuatavyo: -

a) Mradi wa “Backbone Transmission Investment” Awamu ya Pili (Substation ya Singida)

Mheshimiwa Spika, Kamati ilipata fursa ya kukagua mradi huu unaotekelezwa na TANESCO katika mkoa wa Singida. Mradi huu unahusisha upanuzi wa kuviongezea uwezo vituo vya kupozea umeme vilivyopo katika miji ya Iringa, Dodoma, Singida na Shinyanga kutoka msongo wa kilovoti 220 kwenda msongo wa kilovoti 400. Mradi huu unatekelezwa kwa fedha za mkopo kutoka kwa wahisani wa maendeleo ya sekta ya nishati kwa jumla ya kiasi cha **Dola za Marekani Milioni 120.**

Mheshimiwa Spika, Utekelezaji wa mradi huu umegawanyika katika sehemu kuu mbili (2) ambapo, sehemu ya kwanza ya mradi haijaanza kutekelezwa kutokana na benki ya uwekezaji ya ulaya kusitisha mkataba wa kufadhili sehemu hii ya mradi kutokana na changamoto mbalimbali. Sehemu ya pili ya mradi huu ilianza kutekelezwa mnamo mwezi Machi, 2018 hadi Januari, 2020. Aidha, kulikuwa na nyongeza ya muda na mradi ulikamilika Mwezi Juni, 2021.

Mheshimiwa Spika, Changamoto zilizobainika wakati wa utekelezaji wa mradi ni pamoja mabadiliko ya Sheria za kodi kwa miradi ambayo imekwishaanza kutekelezwa, mabadiliko ya viwango vya malipo kwa TANROADS kwa kuzidisha

uzito wa mizigo, kuchelewa kwa malipo kwa mkandarasi kwa miradi inayopokea malipo moja kwa moja kutoka kwa mfadhili na kushindwa kukamilika kwa wakati kwa vituo vya Iringa na Shinyanga. Hivyo thamani halisi ya fedha ya mradi huu haijafikiwa.

b) Mradi wa Njia ya Usafirishaji Umeme kati ya Tanzania na Kenya “Interconnection investment project” Sehemu ya Singida, Manyara na Arusha

Mheshimiwa Spika, Mradi huu wa kuunganisha njia ya umeme kati ya Tanzania na Kenya una umuhimu mkubwa katika kuwezesha kuunganishwa kwa ukanda wa Kaskazini (EAPP) na kusini (SAPP) ili kuimarisha uwezo wa usambazaji wa umeme katika nchi zote mbili (2) na eneo la Afrika Mashariki kwa ujumla. Kamati imefanya ukaguzi wa mradi unaotekelezwa na TANESCO katika mkoa wa Manyara.

Mheshimiwa Spika, Fedha za utekelezaji wa mradi huu zimetokana na washirika wa maendeleo ya nishati na jumla ya gharama za mradi ni **Dola za Marekani Milioni 258.82** ambapo utekelezaji wa mradi kwa upande wa Tanzania umegawanyika katika sehemu kuu sita (6) na mradi ulitarajiwa kukamilika mwezi Disemba, 2022.

Mheshimiwa Spika, Changamoto zilizobainika katika mradi huo ni kuchelewa kwa zoezi la ulipwaji fidia kwa watu waliopitiwa na mradi, kuchelewa kwa tangazo la Serikali la msamaha wa kodi kwa vifaa vya mradi hivyo kuongeza gharama za mradi, kucheleweshwa kwa malipo ya hati za madai za wakandarasi kupitia mfumo wa malipo (D-Fund system) na mabadiliko ya Sheria ya Kodi.

c) Mradi wa Kuboresha Huduma ya Majisafi na Uondoaji wa Majitaka Jijini Arusha na Baadhi ya Maeneo ya Wilaya ya Arumeru

Mheshimiwa Spika, Mamlaka ya Maji Safi na Usafi wa Mazingira Jiji la Arusha (AUWASA) inatekeleza mradi mkubwa unaofadhiliwa na mkopo wa masharti nafuu kutoka Benki ya Maendeleo ya Afrika (AfDB) na mchango kutoka Serikali ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania kwa gharama za jumla ya **Shilingi**

Bilioni 520 (233.9Mil USD) ili kuongeza uzalishaji wa maji kutoka wastani wa lita 40,000,000 kwa siku hadi kufikia lita 200,000,000 kwa siku.

Mheshimiwa Spika, Utekelezaji wa mradi ulianza rasmi tarehe 18 Februari, 2016 na ulitarajiwa kukamilika tarehe 30 Juni, 2022 na baade kusogezwa mbele hadi tarehe 30 Juni, 2023. Hadi kufanyika kwa ukaguzi wa mradi huu, kwa ujumla mradi umekamilika kwa asilimia 82 na kiasi kilicholipwa ni **Shilingi 26,367,433,124.43** na **Dola za Marekani 144,370,717.33** ambazo ni asilimia 67 ya jumla ya gharama yote ya mradi.

Mheshimiwa Spika, Katika utekelezaji wa mradi huu, changamoto kadhaa zilibainika ikiwa ni pamoja na kuchelewa kupata msamaha wa kodi ya ongezeko la thamani (VAT) kwa wakandarasi kipindi cha kuanza mradi, ugumu wakati wa kuomba kuongezewa muda wa msamaha wa kodi na kutokuwepo kwa maeneo yaliyotengwa na mipango miji kwa ajili ya ujenzi wa miundombinu ya huduma za majisafi na majitaka.

d) Miradi ya Ujenzi wa Barabara Zinazohudumiwa na TARURA Mkoani Kilimanjaro

Mheshimiwa Spika, Wakala wa Barabara za Vijijini na Mijini Tanzania Mkoa wa Kilimanjaro unatekeleza miradi mbalimbali ya ujenzi na matengenezo ya barabara ili kuhakikisha barabara zote zinapitika wakati wote. Katika kipindi cha mwezi Machi, 2022, Kamati ilifanya ukaguzi katika miradi miwili inayotekelezwa na TARURA katika mkoa wa Kilimanjaro kama ifuatavyo; -

- i. Mradi wa ujenzi wa Barabara ya TTCL-RC Church (0.15 km) pamoja na barabara ya Mt. Dorcas – Relini kwa kiwango cha lami ya tabaka mbili (0.34 km) pamoja na uzibaji wa viraka na kuongeza tabaka la lami katika barabara ya stendi ya basi Hai-Kingereka (0.10 km). Mradi huu wenye thamani ya **Shilingi 310,993,000** kwa ufadhili wa Mfuko wa barabara kupitia TARURA ulianza kutekelezwa tarehe 6 Disemba, 2021 na kukamilika tarehe 28 Mei, 2022. Hatua ya mradi hadi kufikia tarehe 14 Machi, 2022 ilikuwa ni asilimia 90. Aidha changamoto ya mradi huu ni mitaro ya maji ya mvua katika barabara ya TTCL-RC Church kutokuwa na mwendelezo hivyo kuwa na hatari ya kuleta uharibifu katika barabara hiyo kwa upande wa mbele wa kuingilia Kanisa Katoliki;

- ii. Mradi wa ujenzi wa barabara ya Soweto - Makaburini 1, Soweto – Makaburini 2 na barabara ya daladala (Hiace Road) kwa kiwango cha lami ngumu. Mradi huu umetetekezwa kwa ufadhili wa Mfuko wa Jimbo kupitia TAMISEMI na TARURA kwa thamani ya **Shilingi 490,489,000**. Ukaguzi ulibaini kukosekana kwa udhibiti wa magari na vyombo vingine vya moto wakati wa ujenzi na kupelekea uharibifu wa baina iliyoandaliwa kupokea lami ngumu na kuishikiza pamoja na matabaka ya chini.

e) Mradi wa Ukarabati wa Kituo cha Kuzalisha Umeme cha Hale Tanga

Mheshimiwa Spika, Shirika la umeme Tanzania (TANESCO) inamiliki kituo cha kuzalisha umeme cha Hale kilichopo Tanga ambacho kina uwezo wa kuzalisha megawati 21. Tangu kuanzishwa kwa kituo hiko mwaka 1964, hitilafu mbalimbali zilitokea hali iliyosababisha kituo hicho kusimamisha uzalishaji mwaka 2004. Tarehe 11 Julai, 2013, Serikali iliingia makubaliano na Serikali ya Sweden kupita Shirika lake la misaada SIDA kwa ajili ya kufadhili matengenezo ya mitambo miwili (2) ya kufua umeme iliyopo katika kituo hicho ili kuongeza uzalishaji umeme.

Mheshimiwa Spika, kipindi cha utekelezaji wa mradi huo ulitakiwa kuwa ni wa miaka mitano kutoka mwezi Julai, 2013 hadi kufikia mwezi Machi, 2018 ambapo jumla ya **Kroner za Sweden Milioni 200** zilitakiwa kutolewa huku asilimia 60 sawa na **Kroner za Sweden Milioni 121** zitakuwa msaada na **Kroner za Sweden Milioni 79** zitakuwa na mkopo. Aidha, mabadiliko katika utekelezaji wa mradi ulisababisha kuongezwa kwa muda wa kukamilika kwa mradi hadi kufikia tarehe 30 Juni, 2022.

Mheshimiwa Spika, uchambuzi wa Kamati uliotokana na taarifa ya ukaguzi wa CAG katika mradi wa ukarabati wa kituo cha kuzalisha umeme cha Hale Tanga umebainisha changamoto mbalimbali zilizosababisha kuchelewa kukamilika kwa mradi huo kama ifuatavyo: -

- i. Kuchelewa kupatikana na mkandarasi ambapo hadi kufikia mwezi Februari, 2022 mchakato huo ulikuwa haujakamilika na idhini ya kuendelea kusaini mkataba na mkandarasi ili kazi ya ukarabati iweze kuanza kutoka kwa mfadhili ilikuwa haijapatikana;
- ii. Ongezeko la muda wa mkataba wa mkopo mara kwa mara kutokana na kuchelewa kupatikana kwa mkandarasi wa kutekeleza mradi;

- iii. Ucheleweshwaji wa malipo ya Mhandisi mshauri mwelekezi (consultant) hali inayoweza kupelekea ongezeko la gharama za mradi;
- iv. Kuchelewa kupata idhini ya kuendelea kwa mradi kutoka kwa mfadhili (No objection); na
- v. Hasara kwenye kubadilisha fedha za kigeni (foreign exchange loss) zinazopokelewa na Serikali kutoka kwa mfadhili ya jumla ya **Kroner za Sweden 2,880,000** ambazo ni sawa na **Shilingi 772,156,800**. Hasara hii inatokana na utaratibu unaotumika ambapo, Serikali inapokea fedha kutoka kwa mfadhili zikiwa kwenye Kroner za Sweden, lakini fedha hizo zinapopelekwa TANESCO kwa ajili ya malipo kwa mhandisi mshauri zinatumwa katika fedha za Kitanzania wakati malipo kwa mhandisi mshauri yanafanyika kwa pesa za kigeni (Kroner za Sweden).

f) Mradi wa Uboreshaji wa Bandari ya Tanga Unaotekelezwa na Mamlaka ya Bandari Tanzania (TPA)

Bandari ya Tanga ilikuwa inafanya kazi umbali wa kilomita 1.7 kutoka gatini mpaka meli inapotia nanga hali hii inaongeza gharama za uendesaji kutokana na mzigo mmoja kuhudumiwa mara mbili (double handling) pamoja na uhaba wa mitambo na vifaa vya kuhudumia meli na shehena. Ili kuboresha utendaji wa Bandari ya Tanga, TPA ilianza utekelezaji wa miradi mikubwa. Ufafanuzi wa utekelezaji wa miradi hiyo ni kama ifuatavyo: -

i. Awamu ya Kwanza ya Mradi (phase 1)

Katika awamu hii, TPA ilitekeleza mradi wa kuongeza upana wa lango la kuingilia na kugeuzia meli, kuongeza kina cha maji, ununuzi wa mitambo na vifaa vya kuhudumia meli na shehena na ufanyaji wa upembuzi yakinifu wa mazingira wenye thamani ya jumla ya **Shilingi Bilioni 172.36** ambapo **Shilingi Bilioni 111.4** zililipwa kwa Mkandarasi. Mradi huu ulitakiwa kukamilika ndani ya miezi 12 kuanzia tarehe 01 Oktoba, 2019. Hata hivyo, muda wa utekelezaji wa mradi umeongezeka hadi kufikia tarehe 30 Aprili, 2022 kutokana na kuchelewa kwa ununuzi wa mitambo 16 yenye thamani ya **Shilingi Bilioni 27.39**.

ii. Awamu ya Pili ya Mradi (phase 2)

Awamu hii ilihusisha ujenzi wa gati mbili zenye urefu wa mita 450 wenye gharama za **Shilingi Bilioni 256.8** kwa fedha za ndani. Utekelezaji wa mradi ulitakiwa kuanza rasmi tarehe 16 Disemba, 2020 na kutarajiwa kukamilika ndani ya miezi 22 hadi tarehe 15 Oktoba, 2022. Hadi kufanyika kwa ukaguzi huu, utekelezaji wa mradi ulifanyika kwa asilimia 23 na jumla ya **Shilingi Bilioni 60.4** zilikuwa zimelipwa.

Mheshimiwa Spika, Changamoto za jumla zilizobainika katika utekelezaji wa miradi hiyo ni miradi kutokamilika kwa wakati kinyume na makubaliano ya mkataba hali ambayo inaashiria uwezekano wa kuongezeka kwa gharama za mradi. Pamoja na hilo, ukaguzi maalumu wa CAG ulibaini ubadhirifu katika utekelezaji wa miradi hiyo na Bunge lilishatoa azimio lake kwenye suala hilo.

g) Mradi wa Ujenzi wa Barabara ya Tanga – Pangani (KM 50) kwa kiwango cha lami

Mheshimiwa Spika, Mradi huu unaotekelezwa na Wakala wa barabara Tanzania (TANROADS) ni sehemu ya utekelezaji wa ujenzi wa barabara ya Bagamoyo – Saadani – Pangani – Tanga (Km 256) pamoja na daraja la mto Pangani. Mkataba kati ya TANROADS na Kampuni ya M/s China Henan International Cooperation Group Co. Ltd (CHICO) kwa ajili ya utekelezaji wa mradi huu ulitiwa saini tarehe 31 Julai, 2019 ambapo gharama za mradi ni **shilingi 66,853,268,467.70** na ujenzi ulipangwa kuanza tarehe 15 Novemba, 2019 na kukamilika tarehe 14 Novemba, 2021. Hata hivyo, muda wa utekelezaji wa mradi uliongezwa hadi kufikia tarehe 05 Disemba, 2022.

Mheshimiwa Spika, Hadi muda wa ziara ya Kamati, sehemu kubwa ya ujenzi ilikuwa katika hatua ya C1 (tabaka la mchanga uliochanganywa na simenti) na sehemu nyingine ya ujenzi upo katika tabaka mbalimbali la barabara na eneo la ujenzi la Kilomita 10 bado ujenzi haujaanza.

Katika ufuatiliaji wa maendeleo ya mradi huu, changamoto kadhaa zilibainika ikiwa ni pamoja na mkandarasi kuchelewa kupata malipo ya awali (advance payment), kuchelewa kutoka kwa toleo la Serikali la msamaha wa kodi ya ongezeko la thamani (VAT), kuchelewa kulipa fidia kwa wananchi waliofuatwa na

barabara ili kupisha mradi, kuchelewa kuhamisha miundombinu ya umeme, maji, simu na mkongo wa Taifa na kuchelewa kwa malipo ya mkandarasi.

h) Mradi wa Uboreshaji wa Bandari ya Dar es Salaam

Mheshimiwa Spika, Serikali kupitia TPA inafanya maboresho makubwa ya bandari ya Dar es Salaam kupitia mradi wa Dar es Salaam Maritime Gateway Project (DMGP) ikiwa ni fedha za ufadhili wa Jumuiya ya Maendeleo ya Kimataifa (IDA) na Serikali ya Tanzania kwa gharama ya kiasi cha **Dola za Marekani Milioni 421**.

Mheshimiwa Spika, utekelezaji wa mradi uligawanyika katika vipengele viwili ambapo, kipengele cha kwanza kilihusisha uboreshaji wa miundombinu ya bandari kwa makisio ya gharama za **Dola za Marekani Milioni 400**.

Mheshimiwa Spika, mapungufu yaliyobainika katika ukaguzi wa miradi hii ni pamoja na kuchelewa katika utekelezaji wa kipengele cha mradi kihusianacho na uboreshaji wa maunganisho ya reli na bandari, kuchelewa kwa malipo wa mkandarasi mshauri kutokana na utumiaji wa mfumo wa D-fund, kuchelewa kuboresha mfumo wa umeme kwenye gati, changamoto katika uendeshaji wa Gati 5-7 na viashiria vya mradi kutokamilika kwa wakati uliokusudiwa.

2.6 Mafunzo na Semina za Kuwajengea Uwezo Wajumbe

Mheshimiwa Spika, Naomba kukushukuru wewe binafsi kwa kutoa idhini kwa Kamati ya PAC kupatiwa mafunzo na semina mbalimbali kwa ajili ya kuongeza uelewa, ufanisi na uwezo wa wajumbe katika kushughulikia maeneo yenye matumizi mabaya ya fedha za umma. Aidha, napenda kuishukuru Ofisi ya Katibu wa Bunge kwa kufanya uratibu na kuwezesha kufanyika kwa shughuli hizo.

Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha kuanzia mwezi Januari, 2022 hadi mwezi Februari, 2023, Kamati ilipata jumla ya mafunzo na semina kumi na Mmoja (11). Mafunzo na Semina hizo yalitolewa na Ofisi ya Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali, Taasisi mbalimbali za Serikali pamoja na Asasi za Kiraia zinazoangalia matumizi ya fedha za umma. Mafunzo na Semina hizo ziliweka msisitizo katika maeneo yafuatayo; -

- i. Uchambuzi wa Taarifa za Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali;
- ii. Uelewa kuhusu hati mbalimbali za ukaguzi zinazotolewa na CAG;

- iii. Uelewa kuhusu kaguzi mbalimbali zinazofanywa na CAG;
- iv. Uelewa kuhusu uwazi na uwajibikaji katika kusimamia matumizi ya fedha za umma;
- v. Uelewa kuhusu wajibu wa Mkaguzi Mkuu wa Ndani katika kuimarisha uwajibikaji, usimamizi wa fedha na utawala bora; na
- vi. Uelewa kuhusu shughuli mbalimbali zinazotekelezwa na Taasisi na Mashirika ya Umma.

SEHEMU YA TATU

3.0 MAONI NA MAPENDEKEZO

3.1 Maelezo ya Jumla

Mheshimiwa Spika, Kwa kuzingatia uchambuzi wa Taarifa ya Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali kuhusu ukaguzi wa Hesabu za Serikali Kuu na Mashirika ya Umma kwa mwaka wa fedha unaoishia tarehe 30 Juni, 2021, Kamati ina maoni na mapendekezo kama ifuatavyo: -

3.2 Maoni

Mheshimiwa Spika, Maoni ya Kamati yamezingatia jukumu la Bunge kuwa chombo mahsusi cha usimamizi wa matumizi ya fedha za umma. Kwa mantiki hiyo, Kamati ina maoni yafuatayo: -

Mheshimiwa Spika, Kamati ina maoni ya jumla kwamba, katika utekelezaji wa miradi mikubwa ya maendeleo, Serikali imekuwa ikipata hasara kubwa kutokana na malipo ya riba kwa wakandarasi na washauri wa miradi kutokana na kuchelewesha malipo ya kimikataba. Aidha, kuna changamoto kubwa katika suala la ufuatiliaji na tathmini wa miradi inayotekelezwa kupitia fedha za mikopo.

Mheshimiwa Spika, Kwa upande wa Mifuko ya Uwezeshaji Wananchi Kiuchumi, Kamati ina maoni kuwa kumekuwa na kuchelewa kuunganisha Mifuko hiyo kwa muda mrefu licha ya baadhi ya mifuko kutokuwa na ufanisi. Kwa upande wa miradi ya maji, Kamati ina maoni kuwa fedha nyingi zinatumika kutekeleza miradi midogo midogo ya maji ambayo inakuwa haina matokeo makubwa badala ya kutekeleza miradi mikubwa yenye matokeo makubwa.

Mheshimiwa Spika, Sambamba na hilo, Kamati ina maoni kwamba Taasisi za Serikali zinachelewa kutekeleza kwa wakati mapendekezo ya Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali hivyo kuathiri mfumo mzima wa uwajibikaji wa matumizi ya fedha za umma hasa katika utekelezaji wa miradi ya maendeleo.

3.3 Mapendekezo

Mheshimiwa Spika, Mapendekezo ya Kamati yamelenga katika kuboresha hoja zilizoibuliwa na Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali katika kaguzi za kiufundi, kaguzi za kina na kaguzi za ufanisi. Aidha, mapendekezo yamelenga

kuboresha mapungufu yaliyobainika katika utekelezaji wa miradi mbalimbali ya maendeleo inayotekelezwa na Serikali. Mapendekezo ya Kamati ni kama ifuatavyo: -

3.3.1 Ukaguzi wa Ufanisi Kwenye Usimamizi wa Mifuko ya Uwezeshaji Wananchi Kiuchumi

KWA KUWA, Uchambuzi wa Kamati umebaini kuwa kuna jumla ya mifuko 52 ya Uwezeshaji Wananchi Kiuchumi na ambayo uendesaji wake una mapungufu kutokana na uwepo wa mikopo chechefu na kunufaisha baadhi ya watu wasiostahiki;

NA KWA KUWA, Usimamizi wenye dosari wa mifuko hiyo unasababisha matumizi mabaya ya fedha za umma na hivyo kuathiri malengo ya uanzishwaji wake ikiwa ni pamoja na uwepo wa mikopo chechefu, mathalani kwa mifuko mitatu (3) mikopo chechefu ilikuwa takribani **Shilingi Bilioni 50.04;**

KWA HIYO BASI, Ili kuimarisha usimamizi wa fedha za umma katika mifuko ya Uwezeshaji Wananchi Kiuchumi inavyostahili, Bunge linaazimia kwamba: -

- a) Serikali ifanye tathmini ya kina na mapitio ya mifuko yote 52 ya Uwezeshaji Wananchi Kiuchumi ili kuangalia iwapo kuna sababu za msingi za kuendelea kuwa na mifuko hiyo yote kwa kuzingatia malengo ya uanzishwaji wa kila mfuko. Tathmini hii ikamilike kabla ya kukamilika kwa mwaka huu wa fedha;
- b) Katika kipindi cha mpito, Serikali iimarisha udhibiti na usimamizi wa mifuko husika ili kuhakikisha utoaji wa fedha kwenye mifuko hiyo unafanyika baada ya uthibitisho wa mahitaji yote muhimu ya dhamana na nyaraka. Aidha, fedha zinazotolewa zitumike kwa madhumuni yaliyokusudiwa na urejeshaji wa mikopo ufanyike kwa wakati; na
- c) Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali afanye ukaguzi wa kina (comprehensive audit) wa mifuko yote 52 ya Uwezeshaji Wananchi Kiuchumi ili kubainisha mapungufu yaliyopo katika mifuko hiyo. Baada ya Taarifa ya Ukaguzi huo, Serikali ichukue hatua stahiki kwa kuzingatia matokeo ya ukaguzi.

3.3.2 Riba Zinazotokana na Kuchelewesha Malipo ya Wakandarasi na Washauri wa Miradi Pamoja na Kuchelewa Kutoa Misamaha Stahiki wa Kodi ya VAT

KWA KUWA, Katika kaguzi nane (8) za kiufundi, kaguzi za kina na kaguzi za ufanisi changamoto ya riba inayotozwa kwa Serikali na wakandarasi kwenye miradi mbalimbali imekuwa ndio inayoongoza kuathiri utekelezaji wa miradi kwa wakati. Riba hii inatokana na kuchelewesha malipo halali kwa mujibu wa mikataba pamoja na uchkuchelewa kusiko kwa lazima kutoa "*Government Notes*" zinazohusu misamaha stahiki ya Kodi ya Ongezeko la Thamani (VAT) kwa vifaa vya ujenzi toka nje pale inapotakiwa kwa Mujibu wa Sheria;

NA KWA KUWA, Riba inayotozwa inaongeza gharama za miradi na kusababisha hasara kubwa kwa Serikali kwani inapunguza rasilimali ambazo zingeweza kutumika maeneo mengine na kuleta tija;

KWA HIYO BASI, Bunge linaazimia kwamba: -

- a) Serikali iwe na mfumo wa wazi, thabiti, uhakika na wa haraka wa kuhakiki, kutambua na kulipa malipo ya wakandarasi kwa wakati kwa kuzingatia masharti ya mikataba ili kuepusha matumizi mabaya ya fedha za umma; na
- b) Serikali ipunguze mlolongo wa utoaji wa msamaha stahiki wa kodi ya VAT kwa vifaa vya miradi ya ujenzi toka nje vilivyokidhi matakwa ya kisheria. Aidha, hatua stahiki zichukuliwe kwa wakati kwa Maafisa wa Serikali wanaochelewesha suala hili kwa uzembe na kutowajibika ipasavyo hivyo kusababisha Serikali kuingia gharama za ziada katika miradi.

3.3.3 Mapungufu Katika Usimamizi wa Miradi ya Maendeleo Inayofadhiliwa Kupitia Fedha za Mikopo

KWA KUWA, Taarifa ya Ukaguzi wa Ufanisi katika Miradi inayofadhiliwa kwa Fedha za Mikopo imebainisha dosari katika maeneo kadhaa ikiwa ni pamoja na maeneo ya upangaji wa miradi, usimamizi na tathmini na ufuatiliaji;

NA KWA KUWA, Dosari hizo zimesababisha ongezeko la gharama za miradi, kutokamilika kwa wakati kwa miradi, usumbufu mkubwa kwa wananchi kwa kuchelewa kulipwa fidia na ongezeko la tozo za riba kwa Serikali kwa kukiuka masharti ya mikopo;

KWA HIYO BASI, Bunge linaazimia kwamba: -

- a) Serikali iboreshe eneo la uibuaji, usanifu na usimamizi wa miradi ya ujenzi inayotekelezwa kwa ufadhili wa mikopo kwa kuhakikisha mapitio ya awali ya miradi yanakuwa toshelevu na uchambuzi wa kina unakuwa umefanyika; na
- b) Serikali iboreshe zoezi zima la uratibu baina ya Wizara ya Fedha na Mipango na Watekelezaji wa Miradi katika Sekta na wadau wengine. Hii ifanyike sambamba na uboreshaji wa mfumo wa ufuatiliaji na tathmini katika miradi inayofadhiliwa kwa mikopo.

3.3.4 Hasara Zinazotokana na Muungiliano wa Kimajukumu Kati ya TAA na TANROADS

KWA KUWA, Uchambuzi wa Kamati katika Taarifa ya CAG kuhusu Ukaguzi wa Kina wa Uboreshaji, Ukarabati na Ujenzi wa Viwanja vya Ndege 12 hapa Nchini umebainisha changamoto ya muungiliano wa majukumu kwa Taasisi mbili za Serikali ambazo ni TANROADS na TAA;

NA KWA KUWA, Muungiliano huo umeisababishia Serikali hasara ikiwa ni pamoja na TAA kuondoa taa za mwanga wa jua zilizofungwa na TANROADS katika uwanja wa ndege Dodoma za thamani ya **Shilingi 236,080,632** ili kufunga taa mpya za umeme kwa kuwa zile za mwanga wa jua hazijakidhi mahitaji. Aidha, athari nyingine ni pamoja na kuchelewa kutekelezwa kwa mradi wa uwanja wa ndege Shinyanga kwa sababu mfadhili wa mradi huo, Benki ya Uwekezaji ya Ulaya (EIB) alikuwa ameingia mkataba na TAA tarehe 30 Juni, 2017 ila baadaye akataka kujitoa baada ya jukumu la kujenga uwanja kuhamishiwa TANROADS;

KWA HIYO BASI, Bunge linaazimia kwamba; Serikali irejeshe kikamilifu jukumu la ujenzi, ukarabati na usimamizi wa viwanja vyote vya ndege hapa nchini kwa Mamlaka ya Viwanja vya Ndege (TAA) kabla ya mwaka huu wa fedha kukamilika ili kuokoa fedha za umma zinazopotea kwa muungiliano uliopo wa taasisi mbalimbali za Serikali (TAA, KADCO na TANROADS).

3.3.5 Kutoanza Ukarabati wa Kituo cha Umeme cha Hale Tangu kusainiwa Mkataba wa Mkopo Tarehe 11 Julai, 2013 Hivyo Kusababisha Hasara ya Shilingi 772,156,800

KWA KUWA, Taarifa ya ukaguzi wa Kituo cha kuzalisha umeme Hale pamoja na ziara ya Kamati vimebainisha kuwa tarehe 11 Julai, 2013 mkataba wa ukarabati wa kituo hicho uliingiwa ila hadi sasa haujaanza kutekelezwa;

NA KWA KUWA, Kutoanza kwa utekelezaji wa kituo hicho kumesababisha hasara kwa Serikali kwa kuchelewa kupatikana kwa mkandarasi, ongezeko la muda wa mkopo mara kwa mara, kuchelewa kwa malipo kwa mhandisi mshauri na hasara ya **Kroner 2,880,000** sawa na **Shilingi 772,156,800** kutokana na ubadilishaji wa fedha za kigeni (exchange loss);

KWA HIYO BASI, Bunge linaazimia kwamba, Serikali itekeleze mradi huo mapema iwezekanavyo kabla ya kufikia ukomo wa mkataba wa fedha za mkopo na msaada ili kuokoa fedha za umma.

3.3.6 Mapungufu Katika Usimamizi wa Mikataba na Ongezeko la Gharama za Miradi

KWA KUWA, Taarifa ya CAG kuhusu utekelezaji wa miradi mbali mbali, uchambuzi wa kamati pamoja ziara za ukaguzi wa miradi zilizofanywa na Kamati zimebaini uwepo wa usimamizi mbovu wa mikataba, pamoja na kutofanyika kwa upembuzi yakinifu na usanifu wa kina kabla ya utekelezaji wa miradi hiyo;

NA KWA KUWA, Kukosekana kwa usimamizi wa mikataba pamoja na mapungufu katika upembuzi yakinifu na usanifu wa kina kwa kiasi kikubwa kumesababisha miradi mingi kutokuwa na thamani ya fedha iliyotarajiwa, kutokamilika kwa wakati uliopangwa, miradi kutekelezwa chini ya kiwango na ongezeko la gharama za utekelezaji wa miradi hiyo;

KWA HIYO BASI, Bunge linaazimia kwamba; -

- a) Serikali ihakikishe upembuzi yakinifu na usanifu wa kina unafanyika ipasavyo kabla ya utekelezaji wa miradi yote ya maendeleo; na
- b) Serikali iwe na utaratibu wa kuchukua hatua stahiki na kwa wakati kwa watendaji wote na wasimamizi wa miradi iliyobainika kuwa na dosari kutokana na kutokuwa na matumizi bora ya fedha za umma pamoja na kutowasimamia wakandarasi ipasavyo.

3.3.7 Utekelezaji wa Mapendekezo ya Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali Kuhusu Kaguzi za Kiufundi, Kaguzi za Kina na Kaguzi za Ufanisi

KWA KUWA, Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali amekamilisha kaguzi tisa (9) za kiufundi, kiufanisi na ukaguzi wa kina katika Sekta muhimu ambapo amebainisha mapungufu kadhaa ya kufanyia kazi. Mapungufu hayo ni pamoja na kuchelewa kukamilika miradi kwa wakati, dosari katika ujenzi wa miradi na riba inayotokana na kuchelewa kulipa malipo ya wakandarasi kwa wakati;

NA KWA KUWA, Dosari zilizobainishwa zimepelekea Serikali kupata hasara kwa baadhi ya miradi, kuongezeka kwa gharama za baadhi ya miradi, kutopatikana kwa thamani ya fedha kwa baadhi ya miradi hali inayoweza pelekea matumizi yasiofaa ya fedha za umma;

KWA HIYO BASI, Bunge linaazimia kwamba, Serikali itekeleze ushauri na mapendekezo yote katika taarifa hizo tisa (9) kwa ukamilifu. Aidha, katika kipindi cha kila robo mwaka, Sekta husika zilizokaguliwa ziwasilishe kwa CAG taarifa ya utekelezaji wa mapendekezo ya ukaguzi ambapo itafanyiwa uhakiki na kisha kuwasilishwa Bungeni kupitia kwa Kamati kwa ajili ya ufuatiliaji, tathmini na muendelezo.

SEHEMU YA NNE

4.0 HITIMISHO

4.1 Shukurani

Mheshimiwa Spika, Napenda kutumia fursa hii kukushukuru wewe binafsi kwa uongozi wako makini hivyo kuliongoza Bunge letu kwa umakini na weledi mkubwa. Siku zote uongozi wako umeiwezesha Kamati yangu kutekeleza majukumu yake bila vikwazo kwa kutoa maelekezo na miongozo thabiti kwa Kamati kila mara.

Mheshimiwa Spika, Nawashukuru wajumbe wote wa Kamati ya Bunge ya Hesabu za Serikali kwa kutekeleza majukumu ya Kamati hii kwa ufanisi na weledi mkubwa. Tumefanya kazi wote kwa nusu ya uhai wa kwanza wa Bunge letu la kumi na mbili (12) kwa ushirikiano mkubwa.

Mheshimiwa Spika, Naomba kuwatambua Wajumbe hao kama ifuatavyo: -

- 1) Mhe. Naghenjwa Livingstone Kaboyoka, Mb – **Mwenyekiti**
- 2) Mhe. Japheti Ngailonga Hasunga, Mb – **M/ Mwenyekiti**
- 3) Mhe. Dr. Hamisi Andrea Kigwangalla, Mb
- 4) Mhe. Eng. Isack Aloyce Kamwele, Mb
- 5) Mhe. Simon Songe Lusengekile, Mb
- 6) Mhe. Anton Albert Mwantona, Mb
- 7) Mhe. Kiswaga Boniventura Destery, Mb
- 8) Mhe. Juma Othman Hija, Mb
- 9) Mhe. Idarus Faina Ravia, Mb
- 10) Mhe. Deus Clement Sangu, Mb
- 11) Mhe. Maulid Saleh Ali, Mb
- 12) Mhe. Aida Joseph Khenani, Mb
- 13) Mhe. Aysharose Ndogoli Matembe, Mb
- 14) Mhe. Anatropia Lwehikila Theonest, Mb
- 15) Mhe. Aleksia Asia Kamguna, Mb
- 16) Mhe. Jakcline Kainja Andrea, Mb

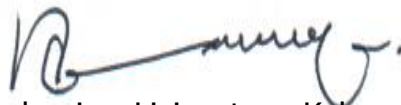
- 17) Mhe. Daudi Protas Venant, Mb
- 18) Mhe. Zubeida Khamis Shaibu, Mb
- 19) Mhe. Florent Laurent Kyombo, Mb
- 20) Mhe. Bakar Hamad Bakar, Mb
- 21) Mhe. Geoffrey Idelphonse Mwambe, Mb
- 22) Mhe. Emmanuel Lekishon Shangai, Mb

Mheshimiwa Spika, Napenda kumshukuru Katibu wa Bunge Bi. Nenelwa Mwihambi, *ndc* kwa ushauri wake kwa Kamati. Natoa shukurani kwa Idara ya Kamati za Bunge kwa kuratibu shughuli za Kamati kupitia kwa Mkurugenzi wa Idara Ndugu Athuman Hussein, *ndc* Mkurugenzi Msaidizi Ndugu Michael Chikokoto, *ndc*, Makatibu wa Kamati Ndugu Erick Sostenes Maseke, Ndugu Amina Salumu Namtema na Ndugu Joseph Munishi.

Mheshimiwa Spika, Kamati inatambua na kuthamini ushirikiano mkubwa ilioupata kutoka Ofisi ya Taifa ya Ukaguzi (NAOT) na kwa namna ya kipekee kwa Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali (CAG), Ndugu Charles Kichere na Maafisa wake wote. Aidha naishukuru Wizara ya Fedha na Mipango kupitia Katibu Mkuu, Naibu Makatibu Wakuu, Mhasibu Mkuu wa Serikali (AcGen), Msajili wa Hazina (TR) na Idara ya Usimamizi wa Mali za Serikali (DGAM) na Maafisa wao wote kwa ushirikiano waliotoa katika kuratibu shughuli za Kamati.

4.2 Hoja

Mheshimiwa Spika, Nawashukuru Waheshimiwa Wabunge wote kwa kunisikiliza. Naomba kutoa Hoja.

Naghenjwa Livingstone Kaboyoka, Mb

MWENYEKITI
KAMATI YA KUDUMU YA BUNGE YA
HESABU ZA SERIKALI (PAC)

07 Februari, 2023